

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

за темою: «Оптимізація митного контролю в умовах цифровізації
митних процедур»

Виконала: студентка
групи МА23-1зм
Спеціальність
281 «Публічне управління та
адміністрування»
Ковіка Валентина Олександрівна

Керівник:
к. держ. упр. Разумей М. М.

Рецензент:
Дніпровська митниця,
начальник управління
по роботі з персоналом
к. держ. упр. Ярова І. В.

АНОТАЦІЯ

Ковіка В.О. Оптимізація митного контролю в умовах цифровізації митних процедур.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

У роботі розглянуто поняття, завдання та функції митного контролю, визначено загальна характеристика процедур митного контролю та митного оформлення, розкрито цифровізацію як сучасний тренд розвитку митних органів. На основі вивчення теоретичних основі проведено аналіз сучасного стану митного контролю та ефективність існуючих методів, розкриті виклики та проблеми митного контролю в умовах цифровізації та досліджено європейський досвід організації митного контролю та можливості його використання в Україні. Запропоновані шляхи оптимізації митного контролю в умовах цифровізації.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 101 сторінках, містить 9 таблиць, 9 рисунків. Список використаних джерел включає 109 найменувань.

Ключові слова: митний контроль, цифровізація, митні органи, оптимізація, покращення якості, електронні сервіси.

SUMMARY

Kovika V.O. Optimization of customs control in the context of digitalization of customs procedures.

Qualification work for the Master's degree in the specialty 281 "Public Administration and Management". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The work examines the concepts, tasks and functions of customs control, defines the general characteristics of customs control procedures and customs clearance, reveals digitalization as a modern trend in the development of customs authorities. Based on the study of theoretical foundations, an analysis of the current state of customs control and the effectiveness of existing methods was carried out, the challenges and problems of customs control in the conditions of digitalization were revealed, and the European experience of the organization of customs control and the possibilities of its use in Ukraine were investigated. Proposed ways of optimizing customs control in the conditions of digitalization.

The master's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, 101 a list of used sources, appendices, presented on pages, contains 9 tables, 9 figures. The list of used sources includes 109 titles.

Key words: customs control, digitalization, customs authorities, optimization, quality improvement, electronic services.

Список публікацій здобувача

1. Ковіка В. О. Удосконалення митного контролю в умовах цифровізації публічного управління // Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (08 листопада 2024 року). Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 320 – 322.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР	8
1.1. Поняття, завдання та функції митного контролю	8
1.2. Загальна характеристика процедур митного контролю та митного оформлення	16
1.3. Цифровізація як сучасний тренд розвитку митних органів	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	40
2.1. Сучасний стан митного контролю та ефективність існуючих методів	40
2.2. Виклики та проблеми митного контролю в умовах цифровізації	55
2.3. Європейський досвід організації митного контролю та можливості його використання в Україні	64
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	77
3.1. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України в умовах цифрового розвитку	77
3.2. Створення електронних сервісів для оптимізації митних процедур	86
3.3. Підвищення кваліфікації митних працівників у сфері цифрових технологій	89
ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	102
ДОДАТКИ	114

ВСТУП

Актуальність теми. Основним напрямком здійснення ефективної митної політики України є детінізація та легалізація зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в Україні, орієнтовані на збільшення привабливості добросовісної та прозорої зовнішньоекономічної діяльності через скорочення часових, бюрократичних, матеріальних та технологічних витрат суб'єктів ЗЕД при перетині вантажами кордону України з одночасним посилення санкцій й відповідальності за недоброчинні дії та зловживання.

Митний контроль, як важлива функціональна складова митної справи, реалізується митними органами на етапі переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, проведення відповідних митних процедур відносно об'єктів контролю і реалізації їх на митній території України. Під митний контроль підпадають всі товари, які переміщуються через митний кордон з метою забезпечення не тільки економічних інтересів і безпеки держави, а й захисту споживачів від контрафактної продукції. Здійснення митного контролю є одним з головних завдань, які покладені на митні органи України. Відзначимо і його вагомість для забезпечення економічної безпеки держави, бо саме на цьому етапі здійснення митної справи відбувається не тільки перевірка всіх вантажних документів, а й фактичне встановлення кількісних та якісних показників товарів, які переміщуються через митний кордон України.

Швидкий розвиток інформаційних технологій і цифрова революція значно змінили спосіб участі підприємств у міжнародній торгівлі, що призвело до підвищення її ефективності, оптимізації процесів і поглиблення глобальних зв'язків. В цих умовах держави стикаються з необхідністю адаптації своїх митних систем до нових викликів і можливостей. В Україні цей процес є особливо актуальним в контексті євроінтеграційних прагнень, боротьби з корупцією та, особливо, в умовах дії воєнного стану. Прискорення та активізація цифровізації у сфері митної політики взагалі та зокрема митного

контролю, має важливе значення для забезпечення стабільності державного управління, ефективного контролю та оперативної підтримки економіки.

Цифрові технології дозволяють автоматизувати процеси, зменшити навантаження на працівників митних органів, що сприяє безперебійній роботі навіть в умовах обмежених ресурсів. Цифрові платформи забезпечують високий рівень прозорості всіх операцій, що знижує можливості для корупції та зловживань. Це особливо важливо в умовах кризи, коли довіра до державних інституцій є критичною для підтримки стабільності та громадського порядку.

Проте в Україні впровадження сучасних цифрових технологій у процедури митного оформлення відбувається занадто повільно. Пов'язано це насамперед з інертністю працівників таможні щодо впровадження сучасних цифрових технологій. Це обумовлює застосування застарілих форм та методів оформлення адміністрування митних платежів в Україні, що призводить до зниження ефективності роботи митниці (накопичення черг у пунктах пропуску, зростання корупції, відставання України від європейських рейтингів тощо).

Саме тому виникає потреба в покращенні процедур здійснення митного контролю в Україні в умовах цифрового розвитку. Значною мірою це зумовлюється необхідністю підвищити ефективність митного контролю за здійсненням зовнішньоекономічних операцій, послабити роль суб'єктивного фактора під час прийняття рішень щодо митного оформлення та контролю.

Саме це обумовлює особливу актуальність вирішення проблеми оптимізації митного контролю в умовах цифровізації митних процедур.

Питання впровадження сучасних митних інформаційних технологій є ключовим напрямом підвищення ефективності функціонування Державної митної служби України. Значний внесок у дослідження питань інформатизації митної справи в Україні, побудови баз даних, організації роботи моделей і методів роботи з масивами інформації, їх збереження, аналізу, обробки, захисту та передачі зробили вчені: А. Войцещук, О. Гладківська, Р. Давидов,

О. Калашнікова, Л. Кримчак, В. Коваленко, Н. Мацедонська, П. Пашко, М. Разумей, Л. Штефан та ін.

Потреба в подальших дослідженнях зумовлена незавершеністю процесу цифровізації, сучасними викликами, трансформаціями та коригуваннями даної політики.

Об’єкт дослідження – процес цифровізації митної служби.

Предметом дослідження є оптимізація митного контролю в умовах цифровізації митних процедур.

Метою даної роботи є вивчення можливих перспектив розвитку та використання цифрових технологій в діяльності митної служби для оптимізації митного контролю.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- розглянути поняття, завдання та функції митного контролю;
- розглянути загальну характеристику процедур митного контролю та митного оформлення;
- проаналізувати основні напрямки цифровізації як сучасний тренд розвитку митних органів;
- проаналізувати сучасний стан митного контролю та ефективність існуючих методів;
- оцінити виклики та проблеми митного контролю в умовах цифровізації;
- вивчити європейський досвід організації митного контролю та можливості його використання в Україні;
- визначити напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України в умовах цифрового розвитку;
- розглянути шляхи підвищення кваліфікації митних працівників у сфері цифрових технологій.

Методи дослідження. У ході роботи були використанні такі методи: структурно-логічний аналіз (для побудови логіки та структури дипломної роботи); загальнонаукові методи аналізу й синтезу (при дослідженні

діяльності митних органів); статистичний аналіз (при обґрунтуванні підходу до проведення аналізу та оцінки діяльності митних органів в Україні); системно-структурний (для визначення основних тенденцій розвитку перспективної архітектури інформаційних технологій в Державній Митній службі України).

Практичне значення одержаних результатів полягає у вирішенні актуальних науково-практичних задач удосконалення митного контролю на основі цифровізації митній галузі.

Апробацію матеріалів дипломної роботи забезпечено шляхом участі у міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд» (м. Дніпро, 08 листопада 2024 року). Копію тез доповіді здобувача наведено у додатку А.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів (восьми підрозділів) та висновків, що становить 101 сторінка. Список використаних джерел містить 109 найменувань. У роботі вміщено 9 рисунків, 9 таблиць та 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР

1.1 Поняття, завдання та функції митного контролю

Митні органи України є виконавчими органами, які регулюють правовідносини, що виникають, змінюються або припиняються у процесі здійснення митної діяльності. Відповідно до статті 7 Митного кодексу України, митна справа охоплює порядок і умови переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, справляння митних платежів, митний контроль та оформлення, протидію порушенням митних правил і контрабанді.

Система митних органів включає три рівні: Державну митну службу України, митниці та митні пости. Норми, що визначають компетенцію митних органів, можна віднести до компетенційних норм; вони мають чітко окреслювати права й обов'язки цих органів та їх посадових осіб. Це необхідно для прийняття самостійних рішень у різних ситуаціях і, водночас, дотримання меж повноважень, визначених чинним законодавством.

Отже, систему митних органів можна описати як функціонально єдину сукупність незалежних структур, об'єднаних спільними цілями, завданнями та вертикальною ієрархією, що забезпечує підпорядкування нижчих рівнів вищим. Кожен рівень митної системи, відповідно до свого місця в загальній структурі, виконує певну роль, реалізуючи більший чи менший обсяг функцій у межах компетенції митних органів.

Однією з ключових функцій митних органів є здійснення митного контролю, який слугує важливим та ефективним інструментом реалізації митної політики держави. Вони відповідають за своєчасне та результативне виконання митного контролю, виявлення порушень митного законодавства, а також дотримання міжнародних угод та вимог [4].

Суб'єктами митного контролю виступають митні органи, їхні посадові особи, які реалізують владні функції у взаємодії з учасниками зовнішньоекономічної діяльності щодо переміщення товарів, послуг та транспортних засобів через митний кордон, а також з іншими особами, які його перетинають.

Митний контроль регулюється нормативними актами. Відповідно до Митного кодексу, митний контроль – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення дотримання положень Митного кодексу України, законів і нормативно-правових актів, які стосуються державної митної справи, а також міжнародних договорів, укладених Україною згідно з встановленим законом порядком. Митному контролю підлягають усі товари та транспортні засоби комерційного призначення, що перетинають митний кордон України.

Згідно з Кіотською конвенцією, митний контроль визначається як «сукупність заходів, що здійснюються митною службою для забезпечення дотримання митного законодавства». У модернізованому Митному кодексі Європейського Союзу (2008 р.) «контроль митної влади» означає спеціальні дії, спрямовані на дотримання митних та інших норм, що стосуються товарів, зокрема огляд товарів, перевірка документів, бухгалтерських записів, огляд транспортних засобів, багажу та особистих речей, а також надсилання офіційних запитів. Крім того, використовують поняття «нагляд митної влади», яке охоплює дії, що забезпечують реалізацію митних та інших вимог, застосованих до товарів.

Поряд із нормативним визначенням у науковій літературі існує немало підходів до розуміння цього поняття.

В науковій спільноті існує чотири підходи до трактування митного контролю: функціональний, процесний, методологічний, фінансовий (табл. 1.1).

Підходи до категорії «митний контроль» [12]

Підхід	Характеристика
Функціональний	Митний контроль це функція митних органів та митної політики держави
Процесний	Митний контроль це дії митних органів, що перевіряють митні операції в процесі митного оформлення
Методологічний	Митний контроль це сукупність методів перевірки дотримання митного законодавства
Фінансовий	Митний контроль є складовою фінансового контролю

Державний фінансовий контроль у митній системі розглядається як комплексний процес, спрямований на своєчасне та повне наповнення державного бюджету через надходження митних платежів. Здійснюється цей контроль Державною митною службою України з використанням, зокрема, ризико-орієнтованого підходу та інших методів, що дозволяють ефективно контролювати використання бюджетних коштів на утримання митних органів [16].

В економічній літературі цей вид контролю часто позначають як «митний контроль», розглядаючи його як управлінську діяльність держави. Він означає специфічну діяльність митних органів України, спрямовану на виконання завдань і функцій, передбачених законодавством, з метою забезпечення дотримання юридичними та фізичними особами митного законодавства України, міжнародних угод і інших нормативно-правових актів [21].

Зазначимо, що це лише одне з численних визначень митного контролю, оскільки існує багато підходів до трактування його суті та значення. Наприклад, М. Білуха та Т. Микитенко визначають митний контроль як «управлінську функцію, пов'язану з митними операціями підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, з метою забезпечення дотримання вимог нормативно-правових актів у сфері державної митної справи та міжнародних договорів України» [19].

Український науковець Мартинюк В. П. розглядає митний контроль як частину митної системи, яку він визначає як «сукупність тарифних та нетарифних інструментів, принципів, форм і методів їх запровадження, зміни чи скасування, механізм, що забезпечує повну та своєчасну сплату митних платежів, відповідальність за порушення митного законодавства, а також державні органи, на які покладено обов'язок реалізовувати політику в сфері державної митної справи». [33].

С. І. Пахомов вважає, що митний контроль є підзаконною діяльністю митних органів, спрямованою на забезпечення проходження транспортних засобів і товарів через митний кордон України відповідно до вимог законодавства.

Загалом, на основі аналізу різних визначень митного контролю науковці дійшли висновку, що митний контроль слід розглядати як складну систему узгоджених управлінських рішень, які ухвалюються і реалізуються для забезпечення дотримання законодавства під час переміщення товарів через митний кордон. З урахуванням євроінтеграційних процесів, ці заходи мають сприяти полегшенню транскордонної торгівлі між Україною та європейськими країнами. Проте, наявність певного рівня економічної автономії вимагає здійснення митного контролю, орієнтованого на захист національних інтересів, включно з підтримкою вітчизняного виробника, бізнес-середовища та забезпеченням економічної й фінансової безпеки держави. (рис. 1.1).

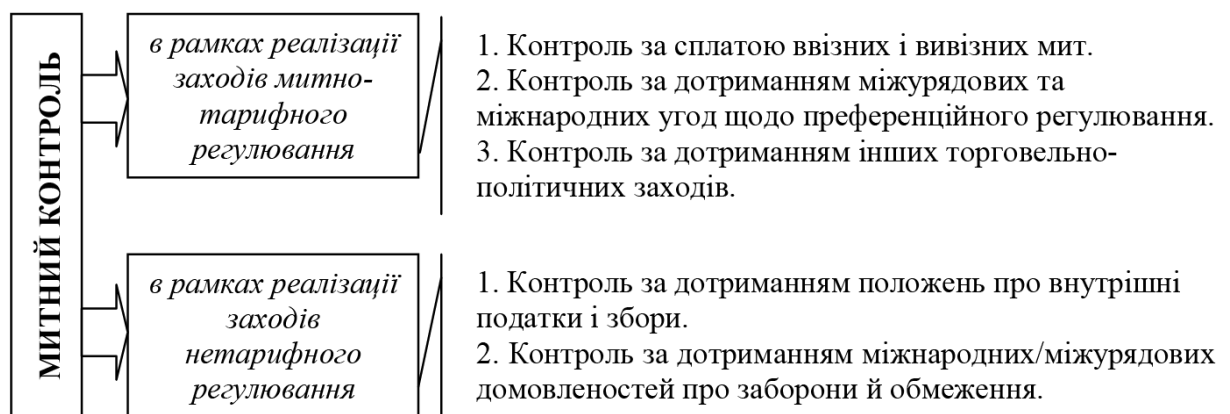

Рис. 1.1. Сутність митного контролю [14]

Отже, ефективність митного контролю значною мірою залежить від рівня відповідальності та ставлення митних органів до виконання зазначених завдань.

Митний контроль поширюється на всі товари та транспортні засоби комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України. Цей контроль здійснюється виключно митними органами у відповідності до Митного кодексу та інших законів України. Митний контроль товарів та транспортних засобів на пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється згідно з нормами Постанови Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 року № 451 «Питання пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів та товарів, що переміщуються ними».

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 року № 960 «Деякі питання проведення заходів офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту)», було затверджено Перелік товарів, які підлягають заходам офіційного контролю при ввезенні на митну територію України (в тому числі з метою транзиту). Окрім того, визначено Перелік документів і відомостей, що підлягають перевірці під час попереднього документального контролю.

Необхідність контролю за товарами, які переміщуються через митний кордон України, зумовлена економічними та фінансовими наслідками, що впливають з функцій митного контролю. Як і будь-якій економічній категорії, митному контролю властиві певні функції, які забезпечують його ефективність. Серед основних функцій митного контролю можна виділити:

1. Забезпечення виконання митних платежів – контроль за правильністю нарахування та сплати митних зборів, що безпосередньо впливає на наповнення державного бюджету.
2. Запобігання контрабанді та порушенням митних правил – завдяки митному контролю виявляються незаконні переміщення товарів через митний кордон.

3. Охорона національної економіки – митний контроль сприяє захисту внутрішнього ринку від несанкціонованого ввезення товарів, що можуть завдати шкоди вітчизняному виробнику.

4. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності – через митний контроль забезпечується виконання міжнародних договорів і встановлених обмежень щодо ввезення та вивезення товарів.

5. Інформаційно-аналітична функція – митний контроль допомагає зібрати та обробити дані для аналізу зовнішньої торгівлі, прогнозування економічних тенденцій та оптимізації митної політики.

Також, функції митного контролю представлені в табл.1.2.

Таблиця 1.2

Функції митного контролю [6]

Функція	Характеристика
Фіскальна	Справляння митних платежів
Контрольна	Перевірка дотримання митного законодавства суб'єктами ЗЕД
Регулятивна	Застосування методів тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД
Захисна	Захист національних товаровиробників та внутрішнього ринку
Інформаційна	Інформаційне забезпечення діяльності
Профілактична	Попередження порушень митних правил
Управлінська	Управлінські рішення в процесі здійснення митної справи

Основною метою митного контролю, за визначенням Митної енциклопедії, є перевірка здійснення митних операцій відповідно до вимог митного законодавства, а також забезпечення дотримання фізичними та юридичними особами, які здійснюють митну діяльність, встановлених правил та процедур. Це включає контроль за порядком переміщення товарів і інших предметів через митний кордон України.

Митний контроль виконує ряд важливих завдань, які мають ключове значення для безпеки держави, економічного розвитку та захисту національних інтересів. Основні завдання митного контролю включають:

1. Забезпечення національної безпеки. Контроль за переміщенням небезпечних товарів, зброї, вибухових та хімічних речовин, що можуть становити загрозу для безпеки країни та її громадян.

2. Захист економічних інтересів держави. Профілактика незаконного ввезення або вивезення товарів, ухилення від митних платежів, що сприяє захисту внутрішнього ринку та економічного розвитку.

3. Боротьба з контрабандою та митними правопорушеннями. Виявлення та запобігання спробам незаконного переміщення товарів через кордон, що допомагає протидіяти нелегальному обігу товарів.

4. Сприяння міжнародній торгівлі. Здійснення митного контролю, спрямованого на створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі та спрощення митних процедур, що позитивно впливає на економічне зростання і підтримку іміджу країни.

5. Захист прав інтелектуальної власності. Перешкоджання ввезенню контрафактної продукції, яка порушує права інтелектуальної власності, зокрема товарних знаків, патентів, авторських прав.

6. Контроль за санітарними, екологічними та фітосанітарними нормами. Перевірка товарів, що можуть становити загрозу для здоров'я людей, рослин та тварин або мати негативний вплив на екологію.

7. Облік та статистика зовнішньої торгівлі. Ведення точного обліку товарів, що перетинають кордон, для формування зовнішньоторговельної статистики, яка служить основою для економічного планування.

8. Захист фінансових інтересів держави. Своєчасне стягнення митних зборів, податків, акцизів та інших платежів, що є важливим джерелом поповнення бюджету.

9. Контроль за ввезенням культурних цінностей: Запобігання незаконному ввезенню або вивезенню культурних, історичних та археологічних цінностей для збереження національної спадщини..

Митний кодекс України розглядає різні види митного контролю, зокрема загальний, спрощений (ст. 360) та спільний (ст. 328). Однак цей поділ не охоплює всі аспекти митних правовідносин. Спільний митний контроль, згідно з міжнародними угодами України, укладеними відповідно до

законодавства, може здійснюватися у пунктах пропуску через державний кордон України спільно з митними органами суміжних країн [12].

У наукових працях відсутня єдина класифікація видів митного контролю. Зокрема, А. В. Мазур запропонував класифікацію митного контролю, орієнтуючись на різні класифікаційні підстави. Згідно з його підходом, виділяють наступні види митного контролю:

1. За напрямком переміщення товарів.
2. Залежно від суттєвих характеристик товарів, що впливають на проведення контролю.
3. За видом транспорту.
4. За характером участі митного органу тієї чи іншої країни (односторонній, двосторонній, спільний контроль).
5. За кількістю переміщень товарів протягом певного періоду часу (первинний і повторний контроль).
6. За місцем проведення (митний контроль у спеціальній та тимчасовій зоні).
7. За режимом контролю та інші аспекти.

О. П. Гребельник пропонує свою класифікацію видів митного контролю, яка базується на різних критеріях. Зокрема, залежно від предмета митного контролю, він виокремлює загальний та спеціальні види митного контролю. Загальний митний контроль, за словами автора, може бути поділений на митний контроль товарів та митний контроль транспортних засобів.

Крім того, О. П. Гребельник пропонує класифікацію митного контролю в залежності від напрямку переміщення товарів. Зокрема, він розрізняє митний контроль для імпортованих, експортованих та транзитних товарів. Імпортований контроль здійснюється щодо товарів, які ввозяться на територію України, експортований – для товарів, що вивозяться з України, а транзитний – для товарів, що переміщуються через митну територію України транзитом.[ ]

З точки зору Б.А. Кормича та Н.О. Ковалю, види митного контролю варто поділити за наступними критеріями: напрямком переміщення товарів –

виокремлюють митний контроль імпортованих товарів (таким, що ввозяться на митну територію України); експортних товарів (таким, що вивозяться з митної території України); транзитних (таким, що переміщуються через митну територію України транзитом) товарів. За характеристиками товарів, що впливають на здійснення митного контролю, можна вирізнити такі його види: ручної поклажі; супроводжуваного багажу; несупроводжуваного багажу; валюти та валютних цінностей; енергоносіїв; культурних та історичних цінностей; лікарських засобів. За порядком здійснення митного контролю транспортних засобів митний контроль поділяється таким чином: автотранспортних засобів; морських та річкових суден; залізничних транспортних засобів; повітряних суден. За характером участі в здійсненні контрольної функції фіскальним органом тієї чи іншої країни, що зумовлюється ступенем взаємодії митних установ суміжних держав: односторонній – митний контроль проводять, як правило митні органи однієї із країн; двосторонній – при якому митні органи кожної з країн окремо здійснюють митний контроль; спільний – провадиться за єдиною технологічною схемою одночасно митними органами суміжних держав. За кількістю разів переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон протягом певного періоду часу: первинний; вторинний. За місцем проведення виділяють наступні види митного контролю: у спеціальній зоні (зоні митного контролю); у тимчасовій зоні митного контролю. Виокремлюють також попередній, поточний та наступний митний контроль [4].

1.2 Загальна характеристика процедур митного контролю

Система комплексного контролю за товарами та транспортними засобами, що перевозяться через митний кордон, включає низку послідовних заходів, які базуються на широкому використанні методів аналізу ризиків. Ці методи застосовуються як на етапі отримання даних про наміри здійснювати

зовнішню торгівлю, так і протягом митного оформлення товарів, а також після їх випуску у вільний обіг.

Основні елементи цієї системи складають безперервний процес, що спрямований на забезпечення захисту економічних інтересів держави та усунення порушень митного і податкового законодавства..

Застосування заходів вибіркового контролю здійснюється згідно з основними принципами Кіотської угоди, що спрямовані на спрощення митних процедур і скорочення часу митного оформлення. Водночас митні органи активно співпрацюють з іншими контролюючими органами, членами господарських профспілок, акредитованими господарськими працівниками та професійними асоціаціями для забезпечення ефективності цього процесу.

Для реалізації митного контролю митні органи створюють відповідні зони, що регулюються наказом Міністерства фінансів України від 22 травня 2012 року № 583 «Про затвердження Порядку створення зон митного контролю».

Зони митного контролю поділяються на два види:

1. Постійні зони – на цих територіях регулярно розміщуються товари для здійснення митного контролю.
2. Тимчасові зони – ці зони створюються лише на час проведення митного контролю.

Режим зони митного контролю, згідно зі статтею 332 Митного кодексу України, визначає приписи, заборони та/або обмеження щодо перебування в зоні митного контролю товарів, транспортних засобів комерційного призначення та громадян. Він також регулює розташування споруд та об'єктів у цій зоні, а також проведення господарських робіт на її території.

Зони митного контролю можуть бути створено в (рис. 1.2):

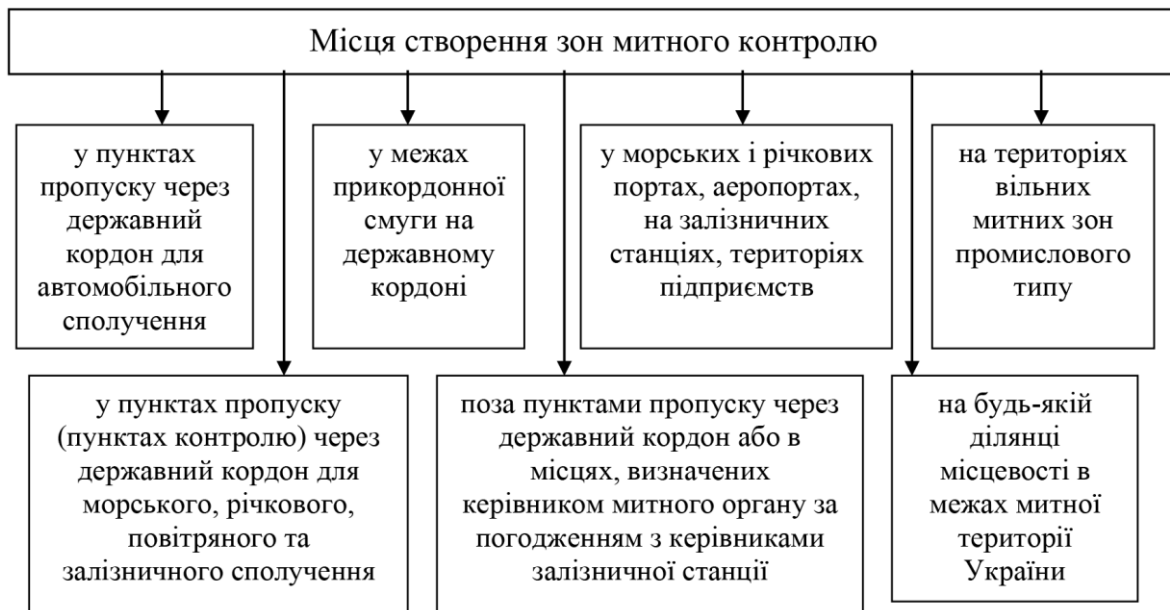

Рис. 1.2. Місця створення зон митного контролю [11]

Зони митного контролю в Україні можуть бути створені в пунктах пропуску через державний кордон, а також на території морських і річкових портів, аеропортів, вокзалів, підприємств, вільних митних зон, митних складів та інших місцях, де здійснюється митний контроль. Порядок створення таких зон регулюється Державною митною службою України (ДМСУ).

Для забезпечення законності та правопорядку під час митного контролю в зоні митного контролю встановлюється спеціальний режим, що визначає правила перебування товарів, транспортних засобів та осіб у цій зоні, а також організацію відповідних заходів контролю та безпеки. [13].

Митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення дотримання законодавства України у сфері митної справи. Митний контроль товарів та транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до типових технологічних схем митного контролю, які затверджуються Кабінетом Міністрів України (ст. 318 Митного кодексу України).

Технологічна схема – це встановлена керівництвом митного органу послідовність дій співробітників підрозділів митного органу під час

здійснення операцій митного контролю та митного оформлення, яка є обов'язковою для виконання. Крім того, технологічна схема регулює питання взаємодії з іншими відповідними службами під час проведення митного контролю, забезпечуючи координацію та ефективність процесу.

У технологічній схемі пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна визначаються наступні основні елементи:

1. Загальні положення – загальні принципи та правила, що регулюють процес пропуску через державний кордон, а також обов'язки та права осіб, які беруть участь у цьому процесі.

2. Місця або приміщення для здійснення контролю – визначаються спеціальні зони або приміщення, де здійснюється митний і прикордонний контроль осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна. Це включає межі території пункту пропуску, зону прикордонного і митного контролю (режимну зону), а також місця для стоянки транспортних засобів, включаючи місця для затриманих транспортних засобів.

3. Види, послідовність, зміст контрольних операцій та порядок пропуску – описуються всі види контрольних операцій, які здійснюються під час пропуску через державний кордон, їх послідовність, зміст та конкретний порядок пропуску осіб, транспортних засобів, вантажів і майна.

4. Час, що відводиться для виконання контрольних операцій – встановлюється час, необхідний для виконання контрольних операцій, що залежить від категорії транспортного засобу або вантажу, щоб забезпечити ефективність і оперативність процесу митного контролю.

Якість митного контролю визначається наявністю у митних органів ефективних технічних засобів, таких як сканери, детектори, вагові комплекси та інші, які є важливою складовою цього процесу. Вони забезпечують можливість виявлення порушень митних правил учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Важливими характеристиками таких

засобів є їх відповідність сучасним стандартам та наявність необхідної сертифікації.

Технічні засоби митного контролю являють собою комплекс приладів, які застосовуються безпосередньо на митних постах для контролю всіх видів вантажоперевезень через державний кордон. Вони здійснюють збирання, передачу, обробку та зберігання інформації, а також дозволяють виявляти заборонені для ввезення або вивезення матеріали, предмети та речовини, а також випадки неправомірного оформлення митних документів.

Технічні засоби митного контролю мають виконувати такі ключові функції:

- Перевірка автентичності митних документів та атрибутів митного забезпечення, таких як пломби й замки.

- Контроль за об'єктами перевезень, виявлення контрабандних предметів, зокрема через візуальний огляд, перевірку важкодоступних місць, а також пошук зброї, боєприпасів, металевих предметів і наркотичних речовин.

- Ідентифікація дорогоцінних каменів, наркотичних і хімічних речовин, а також банкнот.

- Виконання функцій дізнання та документування у справах про контрабанду, що включає виявлення та фіксацію речових доказів, фото- і відеофіксацію методів приховування контрабанди, а також оперативний звукозапис показань осіб, що проходять у справах про контрабанду.

- Контроль за носіями інформації, зокрема аудіо-, відеоінформацією, фотоплівками, магнітними носіями та іншими засобами зберігання даних, а також знищення незаконної інформації.

- Візуальне спостереження за оперативною ситуацією в зонах митного контролю.

- Забезпечення оперативного управління процесом митного контролю за допомогою різних засобів зв'язку, таких як портативні, стаціонарні, мобільні засоби зв'язку, факсимільний та комп'ютерний зв'язок.

- Проведення технологічних операцій під час ручного митного огляду, зокрема перевірка речей ручного вантажу, багажу, вузлів транспортних засобів та вантажного пакування.
- Встановлення атрибутів митного забезпечення.
- Збирання, обробка, збереження, документування і відображення інформації, в тому числі з використанням електронних обчислювальних машин [44].

Основні вимоги до технічних засобів митного контролю включають:

Сучасність – вони повинні бути здатними реагувати на нові виклики та забезпечувати високий рівень точності і оперативності при перевірках.

Сертифікація – технічні засоби повинні бути сертифіковані відповідними органами, що підтверджує їх відповідність стандартам якості і безпеки.

Використання сучасних технічних засобів митного контролю значно підвищує ефективність роботи митних органів і дозволяє швидко реагувати на можливі загрози та порушення в сфері зовнішньої торгівлі

Розв'язання завдань, що постають перед митними органами України, а також реалізація перспективних планів значною мірою залежать від модернізації господарського механізму та орієнтації на впровадження наукових і технічних досягнень у сфері митного контролю.

До форм митного контролю, які не згадані в статті 336 Митного кодексу України, слід віднести: попередній документальний контроль; верифікацію сертифікатів походження товарів з України; ідентифікацію товарів і транспортних засобів комерційного призначення; дослідження проб і зразків товарів; використання технічних і спеціальних засобів контролю; а також митне спостереження.

Не всі форми митного контролю застосовуються посадовими особами митниці при переміщенні товарів різними видами транспорту. Залежно від об'єкта митного контролю, найбільш поширеними формами митного контролю щодо транспортних засобів комерційного призначення є:

- Перевірка документів і відомостей, що подаються митним органам при переміщенні транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.

- Огляд та повторний огляд транспортних засобів комерційного призначення.

- Ідентифікація транспортних засобів комерційного призначення.

- Облік транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України.

Щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України різними видами транспорту, найбільш поширеними формами митного контролю є:

- Попередній документальний контроль.

- Перевірка документів та відомостей, що надаються митним органам під час переміщення товарів через митний кордон України.

- Ідентифікація товарів.

- Огляд і переогляд товарів, ручної поклажі та багажу.

Щодо громадян, які перетинають митний кордон України різними видами транспорту, найбільш розповсюдженими формами митного контролю є:

- Особистий огляд громадян.

- Усне опитування громадян.

Незалежно від об'єкта митного контролю, посадові особи митниць застосовують також таку форму митного контролю, як спостереження, яке може здійснюватися без використання технічних засобів (наприклад, безпосереднє спостереження посадовою особою митниці в зоні митного контролю за поведінкою осіб, які перетинають митний кордон України) або з застосуванням технічних засобів.

Менш поширеними, але також застосовуваними формами митного контролю на транспорті є:

- Огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших

місць, де зберігаються товари та транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю.

– Направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, а також уповноважених органів іноземних держав для підтвердження автентичності документів, поданих органам доходів і зборів.

– Перевірка обліку товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем.

Особистий огляд, як форма митного контролю, проводиться митними органами відповідно до Митного кодексу України від 13.03.2012 р. та Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження форм рішення про проведення особистого огляду та протоколу особистого огляду» від 10.04.2015 р.

Згідно зі статтею 340 Митного кодексу України, особистий огляд є винятковою формою митного контролю, що здійснюється за письмовим рішенням керівника митного органу або особи, яка виконує його обов'язки, якщо є достатні підстави вважати, що громадянин, який перетинає митний кордон України або перебуває в зоні митного контролю чи транзитній зоні міжнародного аеропорту, приховує предмети контрабанди чи товари, що є предметами порушення митних правил або заборонені для ввезення в Україну, вивезення з України чи транзиту через територію України [33].

Особистий огляд як форма митного контролю має такі особливості:

1. Винятковий характер: ця форма контролю застосовується лише у випадку, коли інші методи митного контролю виявилися неефективними або недостатніми для досягнення мети контролю.

2. Підстави для проведення: для проведення особистого огляду можуть бути як об'єктивні, так і суб'єктивні підстави. Об'єктивними є, наприклад, результати аналізу митних ризиків або інформація, отримана від інших державних органів. Суб'єктивні підстави можуть включати оперативну інформацію або висновки митного працівника, зроблені на основі власного

досвіду, знань психології комунікації або спостережень за поведінкою особи. Це дозволяє митним органам діяти, навіть коли відсутня чітка об'єктивна інформація про можливе порушення.

Водночас екстраординарність цієї особливої форми митного контролю полягає ще й у межуванні цього заходу припинення митних правопорушень із реальною небезпекою порушення посадовою особою митного органу основних конституційних прав і свобод громадяни [25].

Перед початком особистого огляду посадова особа митного органу повинна виконати кілька важливих дій для забезпечення законності та прозорості цього процесу:

1. Пред'явлення письмового рішення: посадова особа повинна надати громадянину письмове рішення керівника митного органу або особи, яка виконує його обов'язки, щодо проведення особистого огляду.

2. Ознайомлення з правами та обов'язками: громадянину слід пояснити його права та обов'язки під час проведення огляду, а також запропонувати добровільно видати приховані та/або не задекларовані товари.

3. Застосування засобів переконання: митні органи мають застосовувати переконливі методи, щоб громадянин добровільно видалив приховані товари, що може дозволити уникнути необхідності проведення огляду.

У разі неможливості уникнути огляду, посадова особа митного органу зобов'язана:

– Пред'явити письмове рішення керівника митного органу про проведення особистого огляду конкретного громадянина.

– Інформувати громадянина про його права та обов'язки, що впливають із правового статусу фізичної особи як суб'єкта митного права, як це передбачено Митним кодексом України (ст. 340, ч. 4).

Ці процедури мають забезпечити дотримання прав особи під час проведення митного контролю та захист її інтересів в межах законодавства.

Факт ознайомлення громадянина з рішенням про проведення особистого огляду має бути зафіксований у письмовому документі. Це здійснюється шляхом внесення посадовою особою митного органу відповідного напису на самому рішенні про проведення огляду, що підтверджує факт ознайомлення.

У разі, якщо громадянин відмовляється добровільно видати приховані або незадекларовані товари, на рішенні про проведення особистого огляду робиться відповідний запис про відмову. Цей запис має бути завірений підписом посадової особи митного органу, яка пред'явила громадянину рішення, що підтверджує факт відмови від добровільної видачі товарів. Ці дії є частиною процедури, що гарантує законність та прозорість проведення особистого огляду.

Громадянин, стосовно якого здійснюється особистий огляд, має кілька прав, які гарантують справедливість та прозорість цього процесу. Він має право:

1. Ознайомитися з рішенням про проведення особистого огляду та дізнатися порядок його проведення до початку огляду.
2. Ознайомитися із своїми правами та обов'язками під час проведення особистого огляду.
3. Надавати пояснення та заявляти клопотання під час проведення огляду.
4. Добровільно видати товари, що переміщуються ним через митний кордон з порушенням митних вимог.
5. Робити заяви, які обов'язково повинні бути внесені до протоколу проведення особистого огляду.
6. Користуватися рідною мовою та мати право на послуги перекладача.
7. Ознайомитися з актом проведення особистого огляду після його складення та зробити заяву, яка буде внесена до акта.
8. Оскаржити рішення та дії митного органу щодо проведення особистого огляду.

Ці права забезпечують громадянину можливість бути інформованим про процес і мати право на захист своїх інтересів.

Особистий огляд має специфічні вимоги до місця та умов його проведення:

1. Місце проведення: огляд проводиться в спеціально відведених ізольованих приміщеннях аеропортів, вокзалів, транспортних організацій або в ізольованих приміщеннях транспортних засобів, таких як каюти, купе тощо. Це приміщення повинно відповідати вимогам санітарії та гігієни.

2. Попередня перевірка приміщення: до початку огляду приміщення повинно бути обстежене службовими особами митного органу. Всі двері в суміжні приміщення, вікна та інші виходи повинні бути зачиненими, а предмети, що можуть бути використані як засоби нападу, – вилучені.

3. Стать посадової особи: особистий огляд здійснюється посадовою особою митного органу однієї статі з громадянином, який підлягає огляду. Це забезпечує конфіденційність та комфорт для особи, яка піддається огляду.

4. Присутність понятих: огляд проводиться лише за умови обов'язкової присутності двох понятих, які також повинні бути однієї статі з громадянином, що підлягає огляду. Понятими можуть бути повнолітні громадяни, які не мають інтересу в результатах огляду, це можуть бути службові особи транспортних організацій, пасажирів, працівники інших органів державної влади, але не родичі обстежуваної особи.

Ці заходи мають на меті забезпечення дотримання прав громадянина під час проведення митного контролю та створення умов для прозорості та справедливості процесу.

Процедура особистого огляду регулюється такими важливими моментами:

1. Обмеження доступу: під час огляду доступ до приміщення мають лише особи, які безпосередньо беруть участь у процесі. Спостереження за перебігом огляду сторонніми особами заборонено.

2. Обстеження органів тіла: обстеження органів тіла громадянина може проводити лише медичний працівник, при цьому він повинен дотримуватися усіх санітарних та гігієнічних норм. Це забезпечує безпеку та дотримання прав громадянина.

3. Протокол огляду: під час проведення огляду обов'язково складається протокол, в якому фіксуються всі дії та події, що відбулися під час огляду.

Протокол підписується:

- посадовою особою митного органу, яка проводила огляд;
- громадянином, який пройшов огляд;
- понятими, які були присутні;
- у разі медичного обстеження — медичним працівником.

4. Заява громадянина: громадянин має право зробити заяву, яка обов'язково повинна бути занесена до протоколу. Це дає йому можливість зафіксувати своє бачення ситуації чи висловити свої зауваження.

5. Копія протоколу: громадянину надається копія протоколу, що дозволяє йому мати документ, який підтверджує проведення огляду та його результати.

Відповідно до ч. 9 ст. 340 МК України особистому огляду не підлягають Президент України, Голова Верховної Ради, народні депутати, Прем'єр-міністр, Перший віце-прем'єр-міністр, Голова та судді Верховного Суду України, Голова та судді Конституційного Суду України, міністр закордонних справ, генеральний прокурор та члени їхніх сімей, які прямують разом із ними (за аналогією відповідно до ч. 1 ст. 359 МК України звільнено від митного огляду ручну поклажу та супроводжуваний багаж цих осіб).

1.3 Цифровізація як сучасний тренд розвитку митних органів

Останніми десятиліттями терміни «цифрова трансформація», «діджиталізація» та «електронне врядування» стали невід'ємною частиною всіх аспектів публічного управління. О. Гусева і С. Легомінова розглядають

діджиталізацію як глибоку трансформацію, що передбачає впровадження цифрових технологій для оптимізації та автоматизації бізнес-процесів, підвищення ефективності та поліпшення комунікації зі споживачами. Цей підхід є актуальним і для публічного управління. Водночас, М. Прохоров зазначає, що цифрова трансформація є більш загальним терміном, що означає проникнення цифрових технологій у всі сфери, де зміни є системними, тоді як діджиталізація є більш специфічною і означає реорганізацію процесів через автоматизацію та цифрову комунікацію. Обидва ці терміни відображають механізми створення цифрового або інформаційного суспільства, яке, за визначенням Ю. Крилової, є етапом еволюції сучасного суспільства, що вступає в інформаційну еру, де основними ресурсами стають знання та інформація, а їх використання є стратегічним.

Інформаційні технології (ІТ) є невід'ємною частиною сучасного робочого процесу в митній діяльності. Їхнє застосування охоплює широкий спектр функцій: від автоматизації документообігу до використання Інтернету для публікації та поширення інформації, впровадження автоматизованих систем для заповнення декларацій, управління ризиками, перевірки та обробки даних, а також для видачі дозволів. Митні органи переживають технологічну революцію, яка охоплює не лише технічні засоби митного контролю та експертні функції, а й інформаційну підтримку всієї діяльності митних структур.

ІТ-технології повністю реалізували концепцію «інформаційного віку». У розвинених країнах митниця стала однією з найбільш інноваційних державних служб. Якщо в інших сферах ці процеси тільки набирають популярності, то митні органи вже активно використовують цифрові технології. Цифрова митниця передбачає використання цифрових систем для збору та захисту митних зборів, моніторингу потоків товарів, осіб, транспортних засобів і коштів, а також для боротьби з міжнародною злочинністю, включаючи тероризм.

Цифровізація митних органів є важливим кроком у їхній модернізації, що відповідає вимогам глобалізації, зростаючого обсягу міжнародної торгівлі та збільшення обміну даними. Вона охоплює впровадження інформаційних технологій для автоматизації процесів обліку, контролю та адміністрування податків і митних зборів. Це сприяє підвищенню ефективності роботи державних установ, зниженню корупційних ризиків, поліпшенню обслуговування платників податків і збільшенню надходжень до бюджету.

Автоматизація митних процесів дозволяє забезпечити точний і своєчасний контроль фінансових потоків, що сприяє попередженню фінансових зловживань та забезпеченню стабільних надходжень до державної скарбниці. Використання електронних сервісів спрощує взаємодію громадян і бізнесу з державними органами, дозволяючи виконувати всі необхідні операції онлайн. Це зменшує адміністративні витрати та скорочує час на обробку документів, що є важливим у періоди кризових ситуацій.

Згідно з частиною 1 статті 31 Митного кодексу України (МКУ), митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення здійснюється з використанням інформаційних технологій, включаючи ті, що базуються на інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, а також засобах їх підтримки. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у митній сфері закріплено в ряді нормативно-правових актів, зокрема в МКУ, окремі статті якого містять докладне обґрунтування практичного застосування ІТ у митній діяльності. Проте, сутність інформаційних технологій не розкривається повною мірою, і не конкретизується право митних органів на здійснення делегованих їм функцій у митній справі за допомогою ІТ.

Основною перевагою впровадження ІТ, комунікаційних та електронних сервісів, а також підвищення рівня автоматизації митних процесів при оформленні товарів і транспортних засобів є усвідомлення необхідності зменшення ризиків та загроз, що можуть виникати через людський фактор, корупційні елементи та інші чинники.

На сьогодні основними завданнями митних органів України є поліпшення економічної ситуації, скорочення часу та витрат на митні процедури для бізнесу, а також боротьба з контрабандою товарів і порушеннями митних правил.

Впровадження інформаційних технологій у діяльність митних органів вимагало створення спеціалізованих підрозділів, які б займалися реалізацією, контролем та адаптацією ІТ-рішень у митних структурах. Зокрема, в історії митної служби України були створені такі підрозділи: Управління інформаційного забезпечення та митної статистики (2004–2005 рр.), Департамент інформаційних технологій та митної статистики ДМСУ (2005–2006 рр.), Регіональна інформаційна митниця (2006–2011 рр.), а також Департамент митних інформаційних технологій та статистики (з 2011 р.) та інші.

Складність і обтяжливість процесів митних формальностей, автоматизації митного оформлення та контролю за ввезенням товарів, зокрема підакцизних, а також транспортних засобів, великі витрати часу і людських ресурсів стали основною причиною створення в 1993 році Єдиної автоматизованої інформаційної системи (ЄАІС), яка стала єдиною уніфікованою автоматизованою системою для митних органів.

Згідно з Наказом Міністерства фінансів України № 263 від 19 травня 2023 року «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем», ЄАІС забезпечує здійснення низки важливих процесів, серед яких: контроль доставки вантажів до місця призначення, прийом та обробка даних вантажних митних декларацій, систематизація митної статистики, використання різноманітних довідників (щодо товарної номенклатури, митного тарифу, валютних курсів тощо), контроль застосування санкцій до порушників митного законодавства, обмін оперативною інформацією про митні правопорушення, забезпечення дистанційного навчання для працівників митних органів, формування звітності та проведення аналітичної роботи в

різних сферах діяльності митних органів, а також обмін інформацією з державними і недержавними організаціями як в Україні, так і за її межами.

ЄАІС є багатофункціональною інтегрованою автоматизованою системою, яка забезпечує інформаційну підтримку та супровід державної митної справи в Україні. Вона являє собою сукупність взаємопов'язаних інформаційних систем, серед яких автоматизована інформаційна система «Центр», телекомунікаційна система «Електронна пошта» та інші програмно-інформаційні комплекси.

На основі ЄАІС в ДМС України була впроваджена система аналізу ризиків, яка регулярно доповнюється новими технологіями для здійснення митного контролю, а також оновлюється програмно-інформаційний комплекс «Класифікаційно-довідкова система». Цей комплекс дозволяє здійснювати доступ до кодифікованої системи нормативно-правових актів держави, а також отримувати інформацію про форми тарифного чи нетарифного регулювання для конкретних товарів або товарних груп.

Система управління ризиками є критично важливою для ефективної роботи Державної митної служби України. Цифровізація дозволяє митним органам оперативно моніторити ризики, пов'язані з митними процесами, такими як заниження митної вартості товарів, несплата митних платежів, недостовірне декларування та незаконне ввезення товарів. Цей підхід прискорює процес прийняття рішень і реалізацію митних процедур, що допомагає зменшити ймовірність виникнення негативних наслідків.

Наприклад, завдяки цифровим технологіям митниця може ефективно протидіяти таким ризикам, як ухилення від сплати податків через різноманіття митних і податкових норм у різних країнах або використання спеціалізованих «компаній оболонки», що створюються для мінімізації митних і податкових платежів. Цифрові системи дозволяють митним органам швидко виявляти такі спроби маніпуляцій і вжити відповідних заходів для їх запобігання.

В таблиці 1.3 наведено етапи процесу цифровізації в митній сфері в Україні.

Етапи і періоди цифровізації в митній сфері в Україні [45]

Етап	Період	Основні заходи та досягнення
Ранній етап (впровадження ІТ)	2000-2010 рр.	- Початок автоматизації митних процесів
Етап становлення е-систем	2011-2015 рр.	- Впровадження системи електронного декларування для митниці (e-Customs).
Розширення цифрових сервісів	2016-2019 рр.	- Впровадження системи «Єдине вікно» для митних операцій. -
Інтеграція і оптимізація	2020-2021 рр.	- Впровадження автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР). - Оптимізація та інтеграція електронних сервісів між різними урядовими установами.
Сучасний етап (воєнний стан)	2022 - тепер.	- Посилення кібербезпеки в умовах війни. - Впровадження нових цифрових інструментів для підтримки бізнесу в умовах воєнного стану. - Підтримка роботи та доступу до електронних сервісів в умовах воєнного стану. - Побудова нового мобільного резервного центру обробки даних (ЦОД). - Приєднання до митного безвізу з країнами Європи та робота в Новій комп'ютеризованій транзитній системі (NCTS). - Отримання статусів Авторизованих економічних операторів (АЕО). - Впровадження нової електронної системи управління гарантіями (GMS). - Запуск телеграм-бота для сповіщень про статус митних декларацій. - Надання доступу митним органам до своїх інформаційних баз.

Цифровізація митно-податкової сфери в Україні пройшла кілька важливих етапів, починаючи від первинного впровадження інформаційних технологій до розвитку сучасних інтегрованих систем, які забезпечують високу ефективність і прозорість роботи. Кожен етап характеризувався своїми особливостями та досягненнями, що поступово підвищували якість і доступність електронних послуг для громадян і бізнесу. У період воєнного стану цифрові інструменти набули ще більшого значення для підтримки бізнесу та забезпечення економічної стабільності країни.

У 2022-2023 роках українська митниця досягла значних успіхів у впровадженні нових інформаційних технологій, що суттєво покращило її функціонування в умовах війни. Одним із ключових досягнень стало створення мобільного резервного центру обробки даних (ЦОД), який було розгорнуто та підготовлено до запуску в промислову експлуатацію. Це значно зміцнило спроможності Державної митної служби до ефективної роботи в умовах сучасного інформаційного середовища та воєнного стану, забезпечивши безперервність процесів митного контролю і адміністрування.

Важливим кроком у розвитку митної сфери України стало приєднання Держмитслужби до митного безвізу з країнами Європи та старт роботи в Новій комп'ютеризованій транзитній системі (NCTS). Ця система дозволяє здійснювати транзитне перевезення товарів у рамках єдиної транзитної процедури, що значно зменшує вартість і час, необхідні для проходження митних процедур. Українська митниця вже працює над переходом на нову, п'яту версію NCTS, яка передбачає суттєві зміни та подальшу оптимізацію процесів митного контролю та транзиту [55].

Крім того, українські компанії, які доводять свою надійність та високу якість бізнесу, активно отримують статуси Авторизованих економічних операторів (АЕО), що надає їм важливі митні переваги та спрощення процедур. Для підтримки цього процесу було започатковано створення Системи для роботи з рішеннями митних органів (CDS.UA), яка дозволить уніфікувати та автоматизувати процеси надання митних дозволів та авторизацій, що додатково спрощує бізнес-процеси та підвищує ефективність митних процедур.

Впровадження нових електронних систем в митній сфері України дійсно стало важливим кроком для підвищення ефективності та прозорості митних процедур. Одним із значних нововведень стало запровадження електронної системи управління гарантіями (GMS), яка дозволяє гарантам передавати всі види гарантій в електронному вигляді та безпаперовій формі вносити зміни та

відкликати їх. Це не лише спрощує процедури, але й знижує адміністративні витрати та підвищує оперативність обробки документів.

Запуск телеграм-бота для сповіщень про статус поданих митних декларацій став ще одним зручним інструментом для користувачів, що дозволяє оперативно отримувати інформацію про стан їхніх митних справ.

Додатково, співпраця між податковими органами та митницею, що включає надання взаємного доступу до інформаційних баз, сприяє оперативному виявленню та блокуванню порушень законодавства. Це особливо важливо для забезпечення належного контролю за товарами, що потрапляють на митну територію України та потім реалізуються. Така інтеграція дозволяє значно підвищити ефективність контролю та забезпечити виконання законодавчих вимог в умовах воєнного стану, коли стабільність економіки і фінансів є критично важливою для держави [14].

В рамках Програми Європейського Союзу з підтримки управління державними фінансами в Україні одним із основних завдань митної реформи є впровадження режиму спільного транзиту (NCTS), Програми авторизованого економічного оператора (АЕО) та розробка нових ІТ рішень. Європейські експерти підкреслюють важливість постійного оновлення ІТ-систем для забезпечення їх ефективності. Основним досягненням спільної роботи є успішний запуск платформи NCTS, яка є технологічною основою системи спільного транзиту. 17 березня 2021 року Україна розпочала впровадження цієї системи, прагнучи приєднатися до Конвенції про процедуру спільного транзиту.

Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 1236-р «Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» було затверджено реалізацію проекту «e-Митниця», який мав завершитися до кінця 2022 року. Реформа митниці зосереджена на ІТ-трансформації для модернізації її сервісів і процесів, і включає шість основних напрямків: «Єдине вікно», «Митний контроль і оформлення», «Публічна звітність і аналітика», «Розумний пункт пропуску»,

«Кібербезпека» та «Гармонізація з ЄС». Одним з важливих аспектів є запуск та підтримка сервісів відкритих даних Державної митної служби, що включає «Публічну звітність і аналітику», завдяки чому розшириться функціонал митної інфраструктури. Це дозволить реалізувати калькулятор розрахунку митних платежів, онлайн інструмент для визначення коду УКТ ЗЕД, автоматизувати внутрішню звітність митниці та ввести аналітичні інструменти для виявлення аномалій і митного контролю [51].

З 2012 року, відповідно до вимог Митного кодексу України (МКУ), при визначенні форм митного контролю обов'язково використовується Система управління ризиками (СУР) та автоматизована система аналізу та управління ризиками (АСАУР). На сьогодні функціонал цих систем інтегровано з системою NCTS, і триває тестування їх взаємодії. Оновлена АСУР 2.0 дозволить перевести значну частину даних з паперових носіїв у цифрову форму та автоматизувати процеси митного оформлення, що раніше відбувалися офлайн. Вона забезпечить миттєву ідентифікацію джерел ризиків, оновлення профілів ризиків і припинення їх дії у разі потреби. З 8 квітня 2021 року система була введена в тестування в департаментах Державної митної служби України. Митні декларації, що подаються до NCTS, зараз оформлюються в системі «Інспектор», але також дублюються в оновлених системах. Запровадження нових систем АСУР 2.0 і АСМО 2.0 планується як заміна діючої автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор» у рамках напрямку «Митний контроль і оформлення».

З 12 грудня 2023 року в Україні почав працювати повноцінний електронний сервіс черги на кордоні для вантажівок, який отримав назву «Черга». Спочатку сервіс доступний лише на українсько-польському пункті пропуску «Ягодин – Дорогуськ» у Волинській області, але в майбутньому планується його поширення на інші пункти пропуску.

Згідно з інформацією Міністерства інфраструктури України, електронна система черги дозволяє перевізникам заздалегідь записатися на певний час для перетину кордону. Реєстрація в системі здійснюється через спеціальний веб-

сайт, а також планується розробка мобільного додатку з додатковими функціями.

Водії вантажівок можуть зареєструватися в електронній черзі та отримати інформацію про прогнозований час перетину кордону, без прив'язки до конкретних сервісних зон, і це можна зробити з будь-якої локації. Інформація про стан черги доступна для перегляду в реальному часі на веб-сайті системи. Сервіс є безкоштовним для перевізників, які зареєстровані в системі «Шлях».

Для того щоб зареєструватися в електронній черзі, водії повинні відвідати веб-сайт «ЄЧерга», ввести свою електронну пошту, номер телефону та створити пароль. На електронну пошту буде надіслано код підтвердження, який потрібно ввести для завершення реєстрації. Після цього водій отримає доступ до особистого кабінету, в якому можна буде обрати пункт пропуску (на даний момент лише «Ягодин – Дорогуськ») і записатися на перетин.

У особистому кабінеті водій повинен ввести свої особисті дані, зокрема серію та номер закордонного паспорта, дату народження, електронну пошту, номер телефону та, за потреби, додаткову інформацію про іншого водія. Після цього потрібно натискати «Продовжити». Далі необхідно вказати дані про вантажівку та вантаж, що перевозиться, а також номер митної декларації. Після підтвердження на екрані з'являється вся введена інформація, яку потрібно перевірити, після чого натиснути «Стати в чергу».

Статус черги можна переглядати в розділі «Мої черги». Якщо потрібно, час перебування в черзі можна продовжити на 2 години, причому така опція доступна ще тричі після прибуття до буферної зони [25].

Таким чином, українська митниця проходить через суттєві цифрові трансформації. Щоб удосконалити митні процеси, постійно впроваджуються нові ІТ-рішення, і, зокрема, 15 серпня 2024 року Державна митна служба України анонсувала запуск нової автоматизованої системи митного оформлення для всіх автомобільних пунктів пропуску на державному кордоні.

Крім того, з початком повномасштабної війни в Україні в митному законодавстві були впроваджені кілька важливих нововведень, що сприяли оптимізації митних процедур у складних умовах

В додатку Б наведено перелік основних нововведень у митному та податковому законодавстві України, викликаних війною в Україні.

По-перше, митні процедури для гуманітарної допомоги були спрощені відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 174 від 1 березня 2022 року «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану». Цей нормативний акт запровадив декларативний принцип оформлення гуманітарних вантажів та спрощену митну очистку на основі гарантійного листа від кінцевого отримувача товарів. Такий підхід дозволив швидко й ефективно доставляти гуманітарну допомогу до зони бойових дій та внутрішньо переміщених осіб [22].

Іншим важливим нововведенням стало відтермінування митних платежів для критично важливих товарів, таких як медичні засоби, продукти харчування та військові товари. Це стало можливим завдяки Постанові КМУ № 236 від 9 березня 2022 року «Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану». Таке рішення дозволило імпортерам оперативно ввозити необхідні товари без негайної сплати митних зборів, що сприяло підтримці економіки та забезпеченню необхідними ресурсами як цивільного населення, так і військових [12].

Ці заходи значно спростили митні процедури та знизили податковий тягар для підприємств і громадян, що стало важливим фактором у підтримці економічної стабільності під час війни. Впровадження нових законодавчих актів дозволило оперативно реагувати на зміни в економічній та соціальній ситуації, забезпечуючи необхідні ресурси для оборони та підтримки населення. Це створило умови для ефективного функціонування бізнесу та забезпечення доступу до життєво важливих товарів і послуг в умовах воєнного стану.

Отже, митні органи інтегрують новітні інформаційні технології, щоб зробити процедури більш ефективними, прозорими та зручними для користувачів. Ось основні аспекти цифровізації як сучасного тренду розвитку митних органів:

1. Автоматизація митних процедур:

- Застосування електронних митних декларацій значно спрощує та пришвидшує оформлення товарів. Завдяки автоматизації зменшується кількість помилок, викликаних людським фактором, та зростає швидкість обробки вантажів.

- Автоматизація дозволяє митним органам швидко обробляти великий обсяг даних, що важливо для збільшення потоку міжнародної торгівлі та забезпечення надійного контролю.

2. Використання систем управління ризиками:

- Сучасні митні органи використовують цифрові інструменти для аналізу даних і прогнозування ризиків, що дозволяє зосередити контрольні заходи на високоризикових вантажах і мінімізувати перевірки для добросовісних імпортерів та експортерів.

- Використання систем управління ризиками підвищує ефективність роботи, знижує затримки та дозволяє зосередитися на пріоритетних напрямках.

3. Інформаційні системи та база даних:

- Митні органи розробляють і застосовують інтегровані інформаційні системи, які об'єднують дані з різних відомств і партнерських організацій.

- Єдина база даних дозволяє митним службам оперативно отримувати потрібну інформацію, перевіряти історію компаній, відстежувати обіг товарів і виявляти ризики в реальному часі.

4. Застосування електронних сервісів для користувачів

- Впровадження електронних платформ для декларування товарів, оплати митних зборів, отримання дозволів та інших послуг підвищує зручність для бізнесу та громадян.

- Використання онлайн-сервісів знижує бюрократичне навантаження та зменшує можливість корупційних дій завдяки мінімізації безпосереднього контакту з митниками.

5. Цифровий обмін інформацією з міжнародними партнерами

- Митні органи все частіше використовують електронний обмін інформацією з іноземними митними та іншими контролюючими органами для забезпечення безпеки та прозорості торгівлі.

- Це дозволяє ефективно відслідковувати товари на шляху від виробника до споживача та забезпечувати відповідність міжнародним стандартам.

Переваги цифровізації митних органів:

- Прискорення процесів: Цифрові технології дозволяють швидше обробляти вантажі, що зменшує час очікування на кордоні.

- Підвищення прозорості: Зниження рівня корупції через мінімізацію людського контакту.

- Оптимізація ресурсів: Зниження адміністративних витрат, оптимізація ресурсів і забезпечення точності у виконанні митних операцій.

- Покращення досвіду користувачів: Легкий доступ до митних сервісів через онлайн-платформи та мобільні додатки робить процедури зручнішими для бізнесу та громадян [33].

Загалом цифровізація митних органів забезпечує підвищення ефективності, спрощення процедур і підвищення рівня безпеки, що сприяє як національним інтересам, так і інтеграції України в міжнародний економічний простір.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

2.1 Сучасний стан митного контролю та ефективність існуючих методів

Адміністрування митних платежів, яке здійснюється органами Державної митної служби, є одним із ключових напрямів їх діяльності. Основна мета цієї роботи полягає в забезпеченні своєчасного і достовірного надходження коштів до Державного бюджету України. Усі заходи в межах адміністрування митних платежів мають сприяти як наповненню дохідної частини бюджету, так і запобіганню митним порушенням, створюючи при цьому сприятливі умови для ведення зовнішньоекономічної діяльності підприємствами.

Роль митних платежів у формуванні податкових надходжень та загального обсягу доходів бюджету є надзвичайно важливою. Тому для оцінки ефективності митного контролю та оподаткування зовнішньоекономічної діяльності необхідно визначити їхню частку у структурі дохідної частини державного бюджету (рис. 2.1).

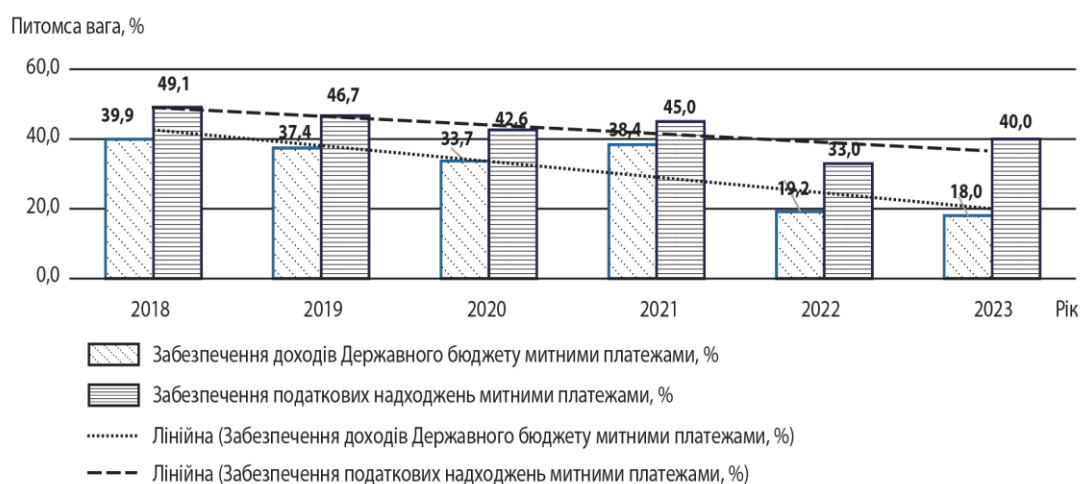

Рис. 2.1. Питома вага митних надходжень в доходах Державного бюджету України та податкових надходженнях протягом 2018 – 2023 рр., % [68]

Зіставляючи наведені дані, можна дійти висновку, що фіскальна роль митних платежів в Україні є значною. Зокрема, їхня частка у доходах Державного бюджету становить близько 40 %, що перевищує аналогічний показник для країн із розвиненими економіками, де він знаходиться на рівні близько 30 %. Це свідчить про вагомий обсяг імпорту в Україні та підкреслює залежність національної економіки від імпортованих товарів. Щодо частки митних платежів у податкових надходженнях, то за досліджуваний період, за винятком 2022 та 2023 років, вона складала в середньому 45 %. У той самий час у провідних економіках світу цей показник перевищує 60 %.

У період із 2018 по 2020 роки спостерігалось зменшення частки обох зазначених показників. Це пояснюється загальними економічними проблемами в країні та окремими недоліками у функціонуванні митних органів. Крім того, у 2020 році пандемія COVID-19 істотно вплинула на світову зовнішньоекономічну діяльність, що призвело до значного скорочення обсягів імпорту. Подібні тенденції спостерігалися і в країнах Європейського Союзу та Єврозони.

Попри активізацію зовнішньоекономічної діяльності у 2021 році, що призвело до зростання надходжень митних платежів до державного бюджету, у 2022 році обидва показники зазнали різкого спаду. Основною причиною цього стала повномасштабна війна, розпочата росією проти України. У 2023 році темпи скорочення надходжень від митних платежів до бюджету уповільнилися порівняно з попереднім роком. Ба більше, частка митних платежів у податкових надходженнях зросла на 7 відсоткових пунктів, що свідчить про поступове відновлення їхньої фіскальної ролі у структурі бюджету. Однак загальна динаміка для обох показників залишається негативною, що підтверджується відповідними лінійними трендами.

Розглянемо динаміку та структуру надходжень митних платежів протягом 2018–2023 рр. (табл. 2.1).

Структура надходжень митних платежів протягом 2018–2023 рр. [68]

Показники / Роки	2018		2019		2020		2021		2022		2023	
	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%
Загальна сума митних надходжень, млн дол.	13673,8	100,0	14550,6	100,0	13454,9	100,0	17933,7	100,0	9231,5	100,0	6595,9	100,0
у тому числі:												
ПДВ	10786,9	78,9	11191,6	76,9	10141,7	75,4	13930,2	77,7	7782,0	84,3	5237,7	79,4
Акцизний податок	1914,5	14,0	2198,6	15,1	2204,8	16,4	2657,1	14,8	726,0	7,9	781,4	11,9
Мито	972,4	7,1	1160,4	8,0	1108,4	8,2	1346,4	7,5	723,5	7,8	576,8	8,7

Хоча частка митних платежів у податкових надходженнях та доходах Державного бюджету України протягом досліджуваного періоду знижувалась, дані таблиці 2.1 відображають нестабільну динаміку зростання надходжень митних платежів до бюджету. Ця нестабільність зумовлена коливанням курсу гривні до долара США та запровадженням стабілізаційних заходів, зокрема пільгового оподаткування для критично важливих товарів і послуг у 2022-2023 роках.

Скорочення показників у 2020 та 2022 роках було пов'язане зі зменшенням обсягів оподаткованого імпорту в доларах США. Так, у 2020 році через пандемію COVID-19 імпорт знизився на 9,44 % порівняно з 2019 роком, що призвело до скорочення надходжень ПДВ і загального обсягу митних платежів. У 2022 році обсяг митних платежів з імпорту зменшився на 49 % у порівнянні з 2021 роком через урядові стабілізаційні заходи, які передбачали пільгове оподаткування у відповідь на початок повномасштабної війни російської федерації проти України.

Оподатковуваний імпорт, який формується під час митного оформлення, є ключовим чинником впливу на надходження митних платежів. Згідно з даними таблиці 2, у 2018-2019 та 2021 роках спостерігалася позитивна

Передусім, успіхи в адмініструванні митних платежів є результатом ефективної роботи органів Державної митної служби України, які реалізували низку заходів, спрямованих на підвищення ефективності цієї діяльності. Серед них: посилення контролю за використанням податкових пільг, своєчасне запобігання незаконним схемам ввезення товарів на митну територію України, забезпечення правильного визначення бази оподаткування, достовірного декларування, а також активізація роботи з управління ризиками у митній сфері.

Як видно з даних таблиці 2.2, податкове навантаження кожного з видів митних податків загалом залишалось стабільним протягом досліджуваного періоду. Найбільше навантаження припадало на податок на додану вартість (ПДВ) з ввезених товарів, що пояснюється його найвищою ставкою серед митних податків. Така тенденція є типовою не лише для України, але й для країн Європейського Союзу та Єврозони. Протягом 2018–2021 років показник податкового навантаження на імпорт становив 0,21, а у 2022–2023 роках відбулося його незначне зниження.

Схожа динаміка спостерігається і щодо акцизного податку з ввезених товарів, що пов'язано із запровадженням пільгових умов оподаткування. Ці заходи були частиною урядової політики, спрямованої на підтримку економіки у складних умовах війни.

Аналіз індикативних показників виконання плану надходжень митних платежів, який здійснює Державна митна служба України, є важливим елементом забезпечення митної та фінансової безпеки держави. Це стосується перевірки коректності відображення митної вартості товарів, заходів протидії корупції, а також контролю легальності зовнішньоекономічних операцій. У міжнародній практиці особлива увага приділяється не лише досягненню планових показників, але й критеріям, що впливають на їх виконання. Серед таких критеріїв можна виділити рівень економічного розвитку, ступінь відкритості економіки, рівень корупції, а також категоризацію країн за рівнем доходів суб'єктів господарювання.

Наприклад, у країнах із доходом вище середнього менше скаржаться на митне навантаження як на бар'єр для здійснення зовнішньоекономічної діяльності, порівняно з країнами, де дохід знаходиться на рівні нижче середнього. Відповідно, одним із ключових показників ефективності діяльності митних органів виступає рівень виконання плану надходжень митних платежів до державного бюджету (рис. 2.2).

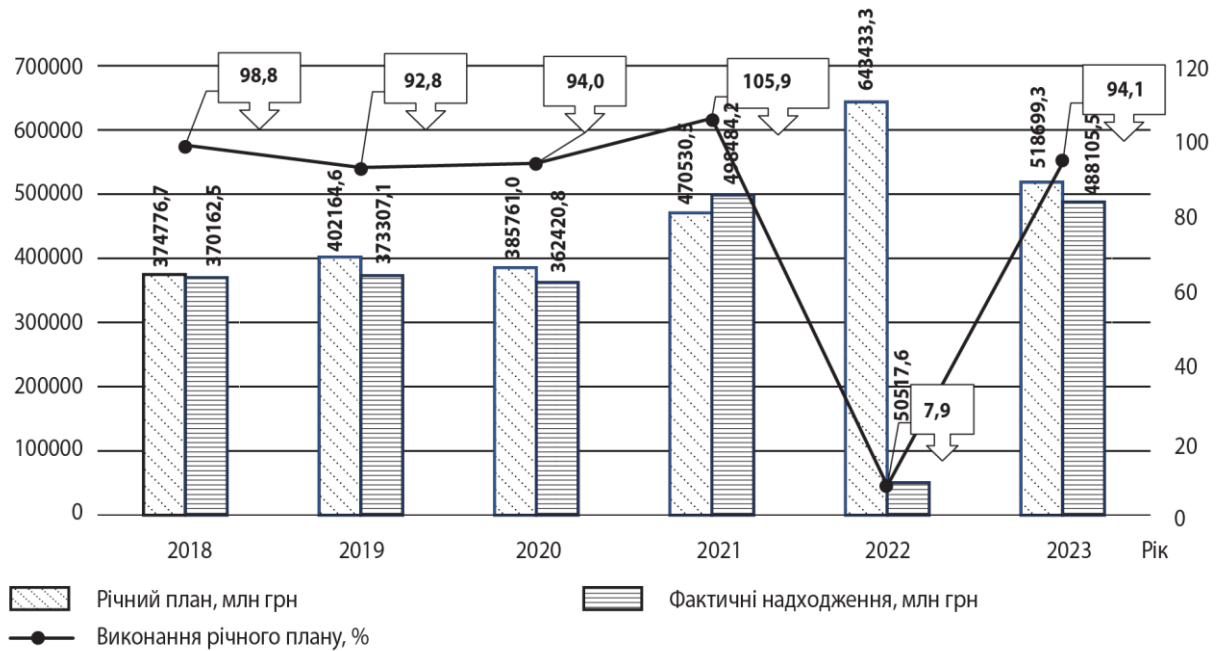

Рис. 2.2. Виконання плану надходжень митних платежів протягом 2018–2023 рр., % [68]

Аналізуючи виконання планових показників митних надходжень протягом 2018–2020 років, можна зробити висновок, що Державна митна служба України не фокусувалась на фіскалізації суб'єктів господарювання. Це призвело до невиконання планів у середньому на 4,82 % за зазначений період, за винятком 2021 року, коли митні платежі до бюджету перевищили планові показники на 5,9 %.

Невиконання плану в попередні роки зумовлене низкою чинників, серед яких:

1. Неefективне макроекономічне прогнозування. Наприклад, у 2019 році планування базувалося на середньому офіційному курсі гривні 28,2 грн за

долар США, тоді як фактичний курс становив 25,85 грн за долар США. Це призвело до значних розбіжностей у надходженнях, зокрема, недоотримання 21 млрд грн ПДВ із ввезених товарів, за оцінками Рахункової палати України.

2. Недоліки у плануванні доходів при складанні державного бюджету. Планування обсягів надходжень не враховувало реалістичні сценарії коливань ключових макроекономічних показників.

3. Залежність від обсягів оподаткованого імпорту. Хоча у 2019 році відбулося зростання оподаткованого імпорту, митні надходження залишилися нижчими за планові, а також зменшились на 6 % порівняно з 2018 роком.

4. Зовнішні фактори, такі як пандемія COVID-19 у 2020 році. Часткове закриття кордонів держав і зниження обсягів зовнішньоекономічної діяльності спричинили скорочення оподаткованого імпорту, що негативно вплинуло на митні надходження.

Таким чином, для досягнення стабільного виконання планових показників митних надходжень необхідно підвищувати точність макроекономічного прогнозування, покращувати планування доходів і адаптувати митну політику до зовнішніх і внутрішніх економічних умов.

У 2022 році повномасштабна війна, введення воєнного стану та вимушене тимчасове припинення діяльності окремих митниць значно вплинули на активність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що у свою чергу позначилося на виконанні індикативних показників перерахувань митних платежів до Державного бюджету України.

Ключові фактори, які спричинили зниження митних надходжень:

1. Зниження ділової активності суб'єктів ЗЕД. Воєнні дії призвели до змін у логістичних маршрутах, блокування портів та зниження обсягів переміщення товарів через митний кордон.

2. Введення пільгового оподаткування в умовах воєнного стану. Верховна Рада України прийняла законодавчі акти, що передбачали звільнення від сплати митних платежів на окремі категорії товарів, необхідних для підтримки економіки та обороноздатності країни. Загальний обсяг пільг у

2022 році становив 179,3 млрд грн, із яких 79,3 млрд грн пов'язані із заходами, ухваленими в умовах воєнного стану.

3. Скорочення надходжень через звільнення від сплати митних платежів. Значна частина звільнень стосувалася критичних товарів, включаючи паливно-енергетичні ресурси, продукти харчування та засоби забезпечення оборони.

Запровадження інформаційних технологій, таких як автоматизовані системи контролю та адміністрування, сприяло підвищенню ефективності роботи митних органів навіть у складних умовах. За даними митної статистики, впровадження таких систем допомогло зменшити людський фактор у митних процесах, що позитивно вплинуло на оперативність і прозорість оформлення товарів та транспортних засобів.

Загалом, заходи, реалізовані митними органами у 2022 році, були спрямовані на адаптацію до нових реалій, забезпечення пріоритетів національної безпеки та підтримку економіки держави.(табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Окремі показники спеціальної митної статистики щодо переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів за ділянками кордону у 2014-2021 рр., млн од. [11]

Суміжна країна / ділянка митного кордону України	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Польща	6,99	7,50	7,65	7,40	6,49	5,45	2,86	3,77
Словаччина	1,44	1,51	1,49	1,28	1,21	0,97	0,58	0,76
Угорщина	2,06	2,11	2,50	2,71	2,40	2,01	0,99	1,06
Румунія	1,00	1,24	1,49	1,44	1,52	1,25	0,61	0,80
<i>Всього кордон з країнами ЄС:</i>	<i>11,50</i>	<i>12,36</i>	<i>13,13</i>	<i>12,83</i>	<i>11,62</i>	<i>9,68</i>	<i>5,04</i>	<i>6,39</i>
Російська Федерація	5,46	3,99	3,74	4,07	3,89	3,35	1,74	1,90
Білорусь	1,86	1,85	1,85	2,18	2,51	2,12	1,09	0,99
Республіка Молдова	2,49	2,57	2,77	2,96	2,96	2,75	0,90	1,13
<i>Всього кордон з країнами СНД:</i>	<i>9,81</i>	<i>8,41</i>	<i>8,36</i>	<i>9,21</i>	<i>9,36</i>	<i>8,23</i>	<i>3,73</i>	<i>4,02</i>
<i>Через морські пункти пропуску</i>	<i>0,27</i>	<i>0,07</i>	<i>0,08</i>	<i>0,08</i>	<i>0,08</i>	<i>0,09</i>	<i>0,10</i>	<i>0,14</i>
<i>Через авіаційні пункти пропуску</i>	<i>0,10</i>	<i>0,09</i>	<i>0,10</i>	<i>0,12</i>	<i>0,13</i>	<i>0,15</i>	<i>0,06</i>	<i>0,11</i>
Польща	20,84	21,46	20,56	22,29	21,32	20,76	19,01	24,1

Словаччина	17,26	20,24	17,17	17,66	17,59	14,10	12,20	15,66
Угорщина	6,34	5,13	5,24	6,26	5,95	4,99	5,22	5,17
Румунія	4,08	4,52	5,01	4,45	3,90	3,64	4,25	4,77

Значне зменшення обсягів вантажів та транспортних засобів через обмеження, введені під час пандемії та після її завершення у 2020 році, є очевидним. Як показують дані в таблиці 2.1, у період з 2014 по 2020 рік кількість транспортних засобів, які перетинали кордон України з країнами СНД, зменшилась майже в три рази, а з країнами Європейського Союзу – вдвічі.

Щодо переміщення товарів з країн ЄС через митний кордон України у 2014–2021 роках, то пік був зафіксований у 2015 році, а найменший обсяг – у 2020 році. Найбільше скорочення відбулося у переміщенні товарів з країн СНД.

Однак, незважаючи на зазначені тенденції, кількість оформлених митних декларацій форми МД-2 у період з 2014 по 2021 роки продовжувала зростати. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Окремі показники спеціальної митної статистики декларування у 2014–2021 рр., тис. шт. [11]

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Оформлено митних декларацій форми МД-2:</i>								
на ввезення (надходження)	3113,4	2791,2	3088,0	3569,4	3953,2	4559,4	4464,6	5159,3
на вивезення (пересилання)	884,8	870,1	852,2	940,0	989,7	998,7	985,1	1088,5
на внутрішній транзит (каботаж)	87,1	73,3	79,4	90,2	92,7	95,6	89,3	106,8
на прохідний транзит*	385,9	337,7	347,6	390,7	398,6	375,5	339,4	395,3

Згідно з даними таблиці 2.2, кількість оформлених митних декларацій збільшилась за напрямками ввезення, вивезення та внутрішнього транзиту,

тоді як значне скорочення спостерігалось за показником переміщення вантажів через митний кордон України за прохідним транзитом, за винятком 2001 року. Водночас у структурі оформлених митних декларацій у період 2014–2021 років показник оформлення митних декларацій форми МД-2 за процедурою електронного декларування майже подвоївся (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Окремі показники спеціальної митної статистики щодо оформлення митних декларацій за електронною процедурою у 2014-2021 рр., тис. шт. [11]

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Оформлено митних декларацій форми МД-2 за процедурою електронного декларування:</i>	2680,8	2530,7	2851,8	3349,3	3746,9	4389,4	4314,0	5006,5
на ввезення (надходження)	1611,9	1432,0	1736,4	2089,3	2417,1	3052,1	3024,1	3545,9
на вивезення (пересилання)	820,9	830,9	829,1	929,5	982,1	992,0	980,2	1084,1
на внутрішній транзит (каботаж)	80,5	70,4	77,2	88,0	91,7	95,2	88,9	106,6
на прохідний транзит*	167,6	197,3	209,1	242,5	256,0	250,1	220,8	269,9
<i>Оформлено інших митних документів**:</i>	-	1361,1	1502,6	1667,5	1727,2	1620,4	846,0	1024,0
квитанцій МД-1	-	1307,7	1428,3	1579,7	1637,1	1394,8	438,6	491,6
оглядових розписів М 15	-	32,4	47,7	44,8	41,9	111,4	249,7	325,2
митних декларацій М-16	-	21,0	26,7	42,9	48,3	114,2	157,7	207,2

Незважаючи на позитивну динаміку зростання кількості оформлених митних декларацій за процедурою електронного декларування для всіх процедур ввезення, вивезення товарів та транзиту, дані таблиці 2.5 свідчать про переважання імпорту над експортом в Україні, що є негативним індикатором для розвитку економіки. Таке домінування імпортованих товарів

загрожує митній безпеці країни, оскільки воно пригнічує розвиток національних бізнес-структур, призводить до перевантаження зовнішньої торгівлі імпорними товарами, впливає на зовнішнь-торговельний баланс і має негативний ефект на надходження до державного бюджету.

Попри зростання використання електронного декларування, митні органи стикаються з технічними проблемами, які впливають на ефективність митного контролю. Проблема застарілого обладнання, яке використовують митні органи, є однією з основних, що згадують експортери та імпортери в опитуваннях, де вона входить до п'ятірки найважливіших питань, які потребують вирішення (рис. 2.3).

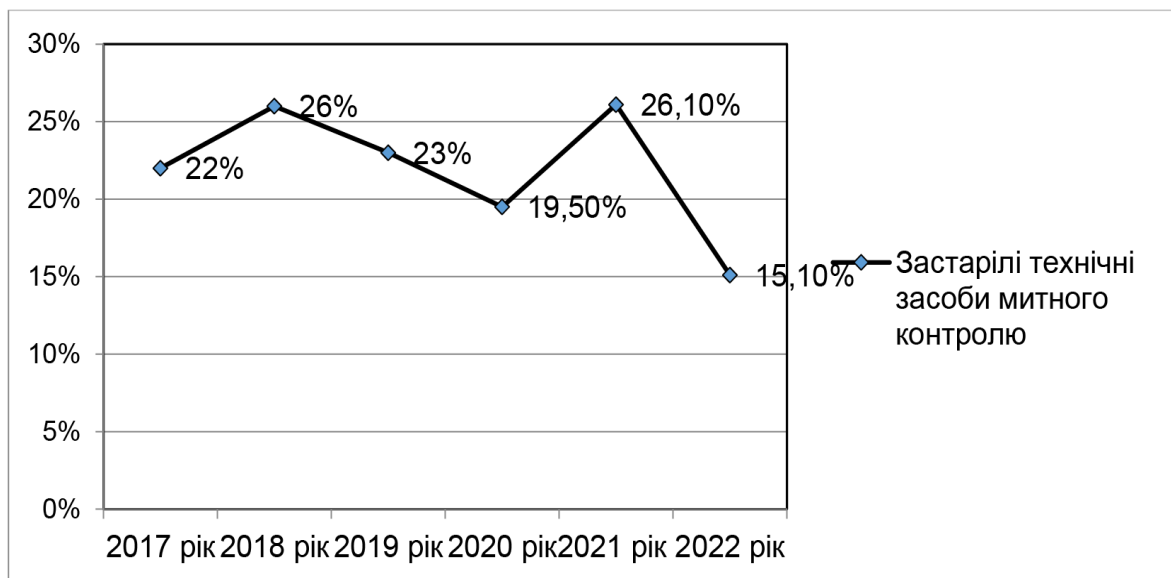

Рис. 2.3. Проблема застарілості технічних засобів митного контролю [11]

Як показують дані, проблема застарілого обладнання для митного контролю турбує близько 20% суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. У 2022 році цей показник знизився до 15%, що можна пояснити початком воєнних дій та зміною сприйняття функціонування митних органів у цей період.

У 2021 році Рахункова палата України підготувала звіт, в якому зазначила незадовільний стан технічного забезпечення роботи митних органів. Так, за даними Державної митної служби України, станом на 1 липня 2021 року на пунктах пропуску через державний кордон України було наявне таке

обладнання (див. рис. 2.4). Однак на Північній митниці з чотирьох вагових комплексів жоден не працював, на Закарпатській митниці з чотирьох комплексів не функціонував три, на Галицькій – з трьох не працювали два, а на Волинській — з шести працювали лише три [9].

У Національній стратегії доходів-2030 також підкреслюється незадовільний стан технічного забезпечення митних органів. Станом на листопад 2023 року в митницях Державної митної служби України налічується 6 806 одиниць технічних засобів митного контролю, з яких 4 959 одиниць (73% від загальної кількості) знаходяться в робочому стані. Однак 1 670 одиниць (33%) є морально застарілими і експлуатуються понад 10 років..

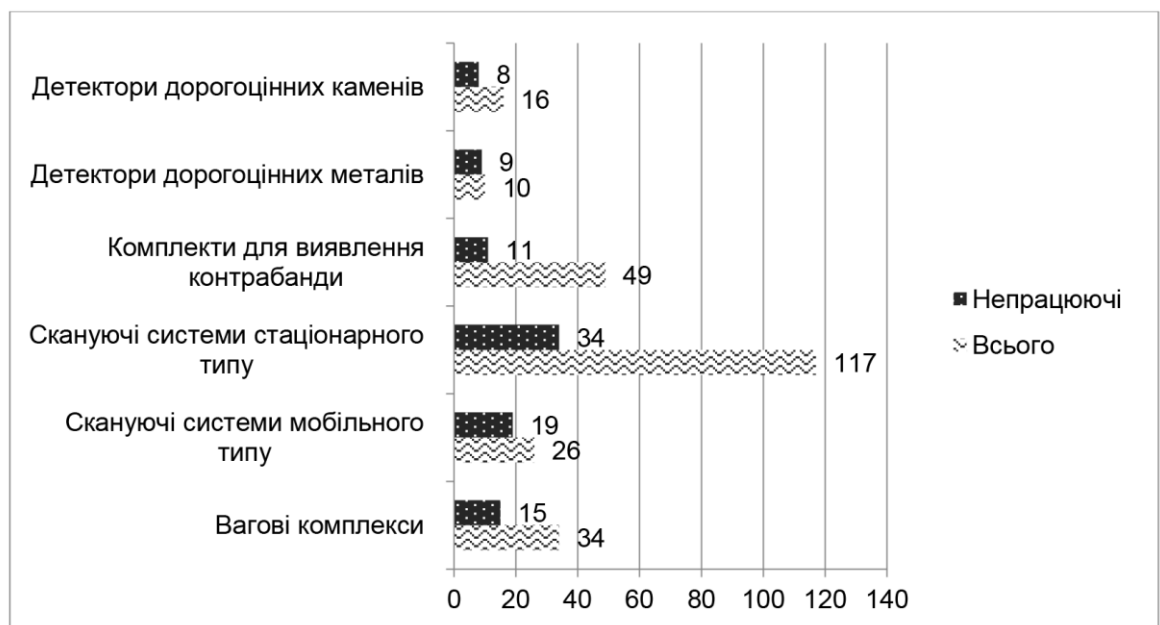

Рис. 2.4. Стан технічних засобів митного контролю [68]

Інформаційні модулі, що перебувають на етапі імплементації та подальшого розвитку, можуть значно покращити рівень податкових надходжень до бюджетів та ефективність митного контролю. Зокрема, такі ініціативи, як впровадження інституту авторизованого економічного оператора (АЕО), кабінету взаємодії з митницею для громадян і бізнесу, «Єдиного вікна» для взаємодії з контролюючими органами, кабінету для митних інспекторів, системи управління та опрацювання ризиків, Post-audit системи для перевірки діяльності бізнесу на основі статистичних баз даних

ДМС України та ДПС України, автоматизованої системи електронного обміну даними «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та інформаційного модуля новітньої транзитної системи NCTS (Нова комп'ютеризована транзитна система), сприятимуть покращенню роботи митних органів.

Електронна система «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» є ефективною інформаційною технологією, яка відповідає сучасним вимогам глобалізованого світу та зарекомендувала себе у міжнародній митній практиці. Вона працює на основі обміну інформаційними масивами між вітчизняними суб'єктами господарювання, що здійснюють імпортно-експортну діяльність, за допомогою електронного документообігу. Переваги цієї системи включають: сучасну, безпечну взаємодію між митними органами та суб'єктами ЗЕД у режимі реального часу; автоматизацію процесів декларування товарів і вантажів; скорочення часу на виконання митних формальностей; спрощення процедур представлення документації як на етапі митного контролю, так і після перетину митного кордону; мінімізацію контактів працівників митних органів із суб'єктами ЗЕД під час митних процедур, що значно знижує ризики корупції.

Нова комп'ютеризована транзитна система (NCTS) зарекомендувала свою високу ефективність в міжнародній митній практиці, оскільки вона дозволяє обмінюватися інформаційними даними в режимі реального часу на всіх етапах митного контролю між митними органами різних країн-учасниць Конвенції. Ця система забезпечує моніторинг митних ризиків і дозволяє митним органам однієї країни отримувати інформацію про товар до його наближення до митного кордону іншої країни. Інформаційне повідомлення містить детальну інформацію про товар, суб'єкта декларування, його особливості, а також дозволяє оцінити можливі митні ризики чи загрози для держави.

Особливістю цієї системи є те, що після року її тестового використання країнам-учасницям надається можливість долучитися до Конвенції про проходження спільного транзиту. На сьогодні Конвенція, яка встановлює

єдині інформаційно-технологічні правила для декларування та митного контролю транзиту товарів, використовується в 35 країнах Європи, зокрема в країнах Європейського Союзу, Сербії, Туреччині, Македонії та країнах-учасниках Європейської асоціації вільної торгівлі.

Приєднавшись до Конвенції про спільний транзит, Україна взяла на себе зобов'язання щодо розробки відповідних нормативних, методологічних та організаційно-розпорядчих основ. Це включає:

1. Створення спільного, уніфікованого формату представлення інформації за допомогою Спільної комунікаційної мережі або Спільного системного інтерфейсу ЄС, узгодженого на міжнародному рівні, щоб забезпечити єдине трактування, класифікацію та аналіз даних митними органами різних країн.

2. Постійний аналіз правових, тактичних та організаційно-технічних заходів, що дозволяють безперешкодно здійснювати процедури спільного транзиту.

3. Розробка ефективної системи фінансових гарантій та надійних гарантів для забезпечення сплати митних платежів і боргових зобов'язань.

4. Впровадження системи спрощення митних процедур, зокрема шляхом створення та функціонування авторизованих відправників та одержувачів.

5. Формування довгострокових взаємовідносин між митними адміністраціями та іншими учасниками процедури спільного транзиту, що сприятиме покращенню співпраці та ефективності процесів.

6. Постійне навчання працівників митних органів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, задіяних у процедурах спільного транзиту, що дозволить підтримувати високий рівень кваліфікації та збереження ефективності системи.

Приєднання України до Нова комп'ютеризована транзитна система (NCTS) надає низку переваг, серед яких:

– Безперервний обмін інформацією в режимі реального часу з 35 країнами-членами Конвенції щодо особливостей та структури транзитних товарів, що значно покращує взаємодію між митними органами різних країн.

– Спрощення митних процедур, що дозволяє значно скоротити час та зусилля на виконання митних формальностей завдяки використанню єдиної митної декларації та механізму єдиної фінансової гарантії, які застосовуються при переміщенні товарів у межах митного простору країн-учасниць Конвенції.

– Імплементация ефективних і конкурентних умов для діяльності фінансових гарантів у національному законодавстві та митній практиці, що створює більш стабільне й прозоре середовище для зовнішньоекономічної діяльності.

– Отримання точних та достовірних даних від митних органів країн-учасниць щодо транзитних вантажів, що прямують в Україну, зокрема щодо країн і типів товарів, що дозволяє покращити контроль та управління ризиками.

– Введення спеціальних транзитних спрощень, зокрема використання інструментів, таких як загальна фінансова гарантія, звільнення від гарантії, авторизовані вантажовідправники та вантажоодержувачі, а також можливість самостійного накладення пломб, що сприяє прискоренню та полегшенню процесу митного оформлення.

Використання електронно-інформаційних систем, таких як «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та NCTS, дійсно сприяє не лише розвитку міжнародної торгівлі, а й підвищенню ефективності взаємодії між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та митними органами. Це, в свою чергу, покращує партнерські відносини та дозволяє зміцнити імідж України в міжнародному митному просторі, підвищуючи статус митних органів нашої країни.

Важливим аспектом інформатизації є також забезпечення належного рівня інформаційної безпеки та відкритості, що вимагає прозорості в наданні даних митної статистики. Митні органи України активно працюють над цим,

надаючи доступ до різноманітних аналітичних даних, таких як обсяги оподаткованого експорту та імпорту, надходження до бюджету, податкове навантаження та інші показники. Ці дані можна отримати на офіційних сайтах митних органів у зручному для користувачів форматі, що дозволяє зробити аналіз зовнішньої торгівлі більш прозорим і доступним.

У процесі цифровізації митних процедур також активно розробляються та впроваджуються нові інформаційні технології, що дозволяють скоротити вплив людського чинника, автоматизувати процеси митного контролю та розширити спектр послуг для користувачів. Це включає такі інструменти, як:

1. Аналітичний інструмент Митниці ВІ, що дозволяє проводити детальний аналіз митних процесів.
2. Онлайн-система скарг, що забезпечує зручність у вирішенні питань для суб'єктів ЗЕД.
3. Калькулятор розрахунку митної вартості автомобіля, що полегшує митне оформлення транспортних засобів.
4. Інфраструктурна карта митниці, яка дає доступ до інформації про митні пункти та їх інфраструктуру.
5. «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», що забезпечує інтеграцію митних та інших контролюючих органів для спрощення митних процедур.

Ці системи покращують взаємодію, знижують адміністративні витрати та спрощують митне оформлення товарів, що є важливим кроком до підвищення ефективності митної служби та зміцнення міжнародної торгівлі України.

2.2 Виклики та проблеми митного контролю в умовах цифровізації

Митний контроль, як основний механізм перевірки товарів, що перетинають кордон держави, є важливим елементом системи забезпечення національної безпеки, однак, згідно з результатами опитування підприємств у звіті Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД), він

залишається одним із найбільш проблемних видів контролю в Україні. Зокрема, у 2020 році митний контроль був оцінений як найбільш складний для респондентів, оскільки лише 61,1% зазначили відсутність проблем при проходженні митного контролю. Це порівняно з іншими видами контролю, такими як фітосанітарний, ветеринарно-санітарний контроль і контроль на харчову безпеку, які показали набагато меншу кількість проблемних ситуацій: 78,1%, 78,9% та 86,6% респондентів відповідно вказали на відсутність проблем при їх проходженні.

Це свідчить про низький рівень ефективності митного контролю в Україні, який продовжує бути проблемною зоною для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Можливими причинами є бюрократичні перепони, складність процедур, затримки на митниці, а також недостатня автоматизація та інтеграція інформаційних систем митних органів, що ускладнює проходження митних формальностей.

Водночас, порівняння з іншими видами контролю, як фітосанітарний, ветеринарно-санітарний та контроль на харчову безпеку, показує, що ці процедури мають значно менше проблем для підприємств, що може вказувати на більш налагоджену систему їхнього адміністрування в Україні.

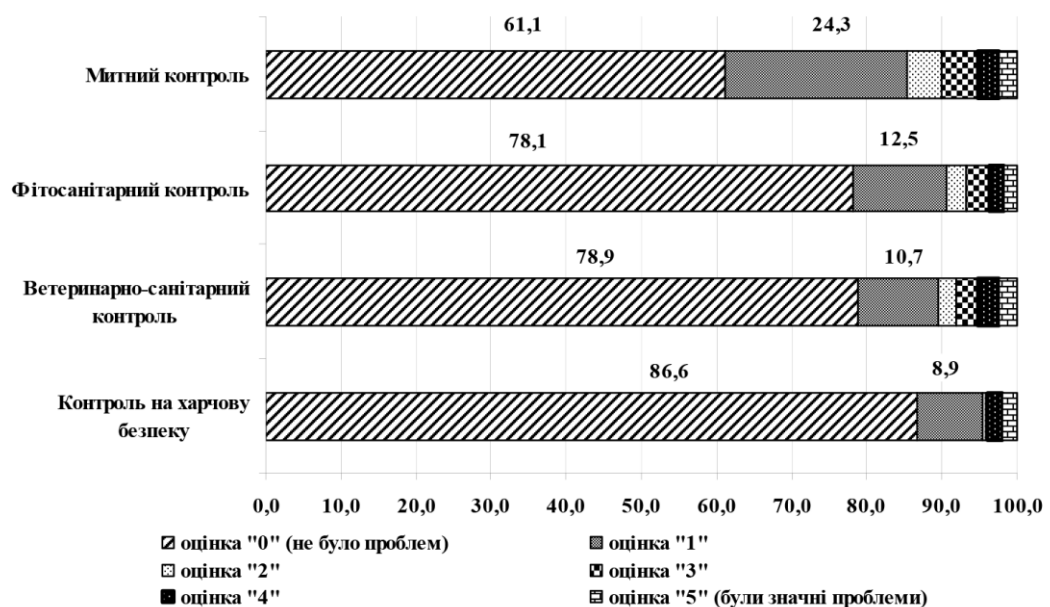

Рис. 2.5. Розподіл оцінок для різних видів контролю, % респондентів [23]

Оцінка проблемності митного контролю за розмірами господарюючих суб'єктів вказує на значні труднощі, з якими стикаються малі підприємства та мікропідприємства, з оцінкою 0,8 за шкалою від 0 до 5. Це свідчить про те, що ці підприємства стикаються з більшою кількістю перешкод при проходженні митного контролю порівняно з більшими підприємствами, де оцінка становить 0,6.

Основними факторами, які пояснюють ці труднощі, є:

1. Ускладнене положення малих підприємств в контексті розвитку бізнесу, зокрема через обмежені ресурси для виконання вимог митного контролю.

2. Недосконалість законодавства: Малі підприємства часто мають обмежений доступ до актуальної інформації та правових ресурсів, що дозволяє їм адекватно виконувати митні вимоги. Недостатня адаптованість законодавства до потреб малого та середнього бізнесу може створювати додаткові бар'єри.

3. Конкуренція на вітчизняному ринку: Недобросовісна конкуренція та високі витрати на виконання митних формальностей можуть ставити малі підприємства у нерівні умови порівняно з більшими підприємствами, які мають більше можливостей для адаптації до митних вимог і подолання бюрократичних бар'єрів.

Таким чином, малий бізнес в Україні стикається з більш значними труднощами при митному контролі, що вимагає вдосконалення нормативно-правової бази, покращення доступу до інформації та підтримки на рівні держави для створення рівних умов на митниці для всіх суб'єктів господарювання. [10, 67].

У результаті опитування респондентів було визначено ряд ключових проблем, що виникають у ході реалізації митного контролю (рис. 2.6).

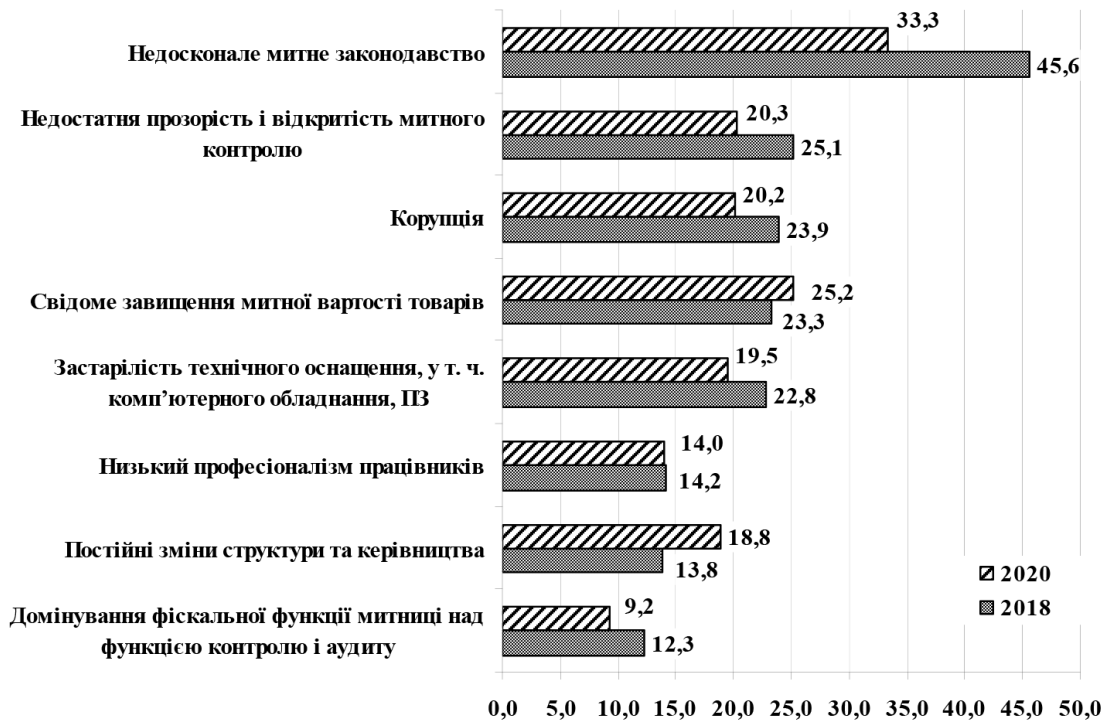

Рис.2.6. Проблеми системи митного контролю, % респондентів [23]

Вітчизняна практика митного контролю в Україні демонструє наявність сталих проблем, які значно ускладнюють процеси інтеграції до європейських стандартів і вимог. Згідно з даними Звіту, ці проблеми включають:

1. Складність системи митного контролю: Існуючі недоліки у митній системі, які проявляються через відсутність прозорості та ефективності в роботі митних органів, не дозволяють забезпечити належний рівень контролю за транзитними вантажами. Це створює умови для зловживань, уповільнення процедур та збільшення витрат для суб'єктів ЗЕД. Відсутність простоти і передбачуваності в митному контролі також призводить до незадоволення бізнесу.

2. Відсутність чіткого розмежування функціональних обов'язків: У митних органах не завжди є чітке визначення ролей і завдань між різними підрозділами, що спричиняє дублювання завдань та паралельне виконання операційних заходів. Це не лише знижує ефективність роботи митниць, але й додає непотрібні адміністративні витрати та ускладнює взаємодію між державними органами і бізнесом.

Ці проблеми ускладнюють інтеграційні процеси в Україні, що вимагає реорганізації та удосконалення митних процедур для наближення до європейських стандартів. Потрібно впроваджувати заходи для спрощення і гармонізації митних процедур, підвищення прозорості, розмежування функцій між органами та оптимізації митних процедур для створення більш конкурентоспроможного бізнес-середовища.

. Неналежна координація дій у митній сфері може бути спричинена кількома факторами, зокрема:

1. Громіздкість системи та відсутність ефективної комунікації: Великі й складні організаційні структури митних органів, а також відсутність належної взаємодії між працівниками, підрозділами та відділами можуть призвести до затримок, неузгодженості дій та помилок у роботі. Відсутність ефективної комунікації між різними рівнями адміністрації не дозволяє швидко реагувати на зміни чи потреби бізнесу.

2. Незавершеність створення єдиної інформаційної системи митного контролю: Поки що не завершено розробку єдиної автоматизованої системи для обміну даними між митними органами, що іноді призводить до прийняття управлінських рішень на основі неповної чи недостовірної інформації. Це може впливати на ефективність митного контролю, а також створювати додаткові труднощі для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

3. Низька гармонізація роботи між інституціями: Митний контроль часто включає взаємодію між кількома державними органами, що займаються різними аспектами торгівлі, таких як фітосанітарний, ветеринарний контроль, контроль за харчовою безпекою тощо. Низький рівень співпраці та координації між ними значно ускладнює ефективне виконання митних процедур.

4. Недосконала нормативно-правова база: Відсутність оновлених і вдосконалених нормативних актів, які б відповідали сучасним вимогам європейського законодавства, сповільнює процес інтеграції України до єдиного європейського економічного простору. Нерідко ця недосконалість

стає перепорою для розвитку транскордонної торгівлі, оскільки виникають затримки та непорозуміння у митних процесах.

5. Домінування людського фактору та корупція: Високий рівень суб'єктивізму та вплив людського фактора в процесі митного контролю і аудиту можуть призводити до зловживань і корупційних практик. Це не тільки підриває довіру до митних органів, але й створює додаткові труднощі для бізнесу, що може впливати на прозорість і ефективність митного процесу.

Ці проблеми також значно ускладнюють інтеграцію України в європейські структури та знижують конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Для вирішення цих питань необхідно проводити глибоку реформу митної системи, яка передбачатиме вдосконалення законодавства, розвиток інформаційних технологій, покращення координації між органами та підвищення рівня доброчесності митних працівників.

Наявність правопорушень у сфері митного контролю є серйозною проблемою для ефективності митної системи та загальної економічної стабільності держави. Ось деякі основні види правопорушень, які найчастіше зустрічаються у митній практиці:

1. Витрачання фінансових ресурсів не за цільовим призначенням: Зловживання бюджетними коштами в митній сфері, зокрема на неправомірне використання державних ресурсів для несанкціонованих цілей, може призвести до значних фінансових втрат та дискредитації митних органів.

2. Невиправдане недоотримання коштів до бюджету через фінансові махінації: Митні правопорушення, пов'язані з ухиленням від сплати податків і зборів, маніпуляцією з митними деклараціями та іншими документами, призводять до значних недоотримань до державного бюджету.

3. Маніпуляції з цінами та вартістю активів: Зловживання з боку суб'єктів ЗЕД при поданні митних декларацій щодо неправомірного заниження вартості товарів для зменшення митних платежів є поширеною проблемою. Це також стосується фальсифікації бухгалтерських даних та маніпуляцій з цінами.

4. Недотримання норм штатної дисципліни митними працівниками: Порухення службової дисципліни, а також проблеми з оплатою праці можуть знижувати ефективність роботи митників та призводити до корупційних ризиків, що негативно впливає на загальний рівень довіри до митних органів.

5. Завищення обсягів та вартості наданих послуг: Підвищена оплата за митні послуги або завищення їх вартості, що не відповідає фактичним витратам, є ще однією проблемою в митній сфері, яка негативно впливає на економіку країни та може створювати додаткове фінансове навантаження на бізнес.

Такі порушення вказують на системні проблеми в організації та реалізації митного контролю, що знижує ефективність митної системи в Україні. Це підкреслює необхідність реформування митних органів, посилення контролю за використанням державних коштів, удосконалення правової та організаційної структури митних процедур, а також боротьбу з корупцією та непотизмом.

Одним із ключових напрямів боротьби з проблемами митного контролю в Україні та впровадженням європейських стандартів є автоматизація цих процесів. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в діяльності митних органів здатне значно зменшити вплив людського фактору, створити умови, у яких корупція стає неефективною, а суб'єктивні рішення при управлінських діях не мають істотного впливу на результати митного контролю [14].

Проте впровадження цифрових технологій у митний контроль в Україні стикається з низкою труднощів, які потребують вирішення. Основними з них є недостатній рівень цифрової грамотності, проблеми в галузі кібербезпеки, а також інституційні та правові перешкоди.

Розглянемо основні з них:

1. Кібербезпека та захист даних

Збільшення обсягу електронних транзакцій у митно-податковій сфері підвищує ризики кіберзлочинів. Використання цифрових технологій створює

нові можливості для кіберзлочинців, що вимагає розробки надійних заходів захисту інформації. Цифровізація митних процедур передбачає використання електронних декларацій, автоматизованих систем та баз даних, тощо. Атаки на митні системи, крадіжка або маніпуляція з митною інформацією можуть призвести до серйозних фінансових та репутаційних збитків. Для забезпечення безпеки та цілісності даних необхідне постійне вдосконалення систем захисту, що потребує значних інвестицій.

Для підвищення рівня кібербезпеки необхідно впроваджувати сучасні технології захисту даних, такі як шифрування, багатофакторна автентифікація та системи виявлення вторгнень. Крім того, важливим є проведення регулярних аудитів безпеки та навчання персоналу з питань кібербезпеки.

2. Нерівний рівень цифровізації серед митниць.

У багатьох країнах, зокрема в Україні, існують великі відмінності у рівні цифровізації митниць на різних територіях. В окремих регіонах можуть бути відсутні сучасні технології, інтернет-з'єднання або інші необхідні ресурси для ефективного застосування цифрових систем. Це створює нерівність у доступі до послуг і затримки в обробці митних декларацій, що уповільнює загальний процес.

3. Інтеграція з іншими державними органами та міжнародними системами.

Цифровізація митного контролю потребує інтеграції з іншими державними органами, такими як податкові служби, митна поліція, органи екології та інші. Однак інтеграція різних баз даних та програмних рішень може бути складним і витратним процесом, оскільки різні органи можуть використовувати застарілі системи або мати різні стандарти. Недостатня інтеграція може призвести до дублювання процесів, затримок у митних перевірках і помилок у даних.

4. Протидія митним правопорушенням та шахрайству.

Цифровізація значно підвищує ризики митних правопорушень, таких як фальсифікація документів або порушення митних правил за допомогою

сучасних технологій. Хоча цифрові системи можуть допомогти виявляти шахрайство, зловмисники також застосовують новітні технології для обходу систем. Розвиток інструментів для боротьби з цифровими правопорушеннями є необхідним для підтримки ефективного митного контролю.

5. Підготовка персоналу та адаптація до нових технологій.

Митники та інші працівники митниць повинні постійно оновлювати свої навички, щоб ефективно працювати з новими цифровими системами. Однак недостатнє навчання або опір до змін з боку працівників можуть спричинити неефективне використання нових технологій. Постійна підготовка персоналу є критично важливою для успішного впровадження цифровізації.

Крім цього, одним із основних викликів є недостатній рівень цифрової грамотності серед підприємств та фізичних осіб. Багато підприємців та громадян не мають достатніх знань та навичок для ефективного використання цифрових інструментів [13]. Це обмежує їх можливості для повної інтеграції в нову систему цифрових послуг. Відсутність необхідних навичок веде до того, що користувачі стикаються з труднощами при роботі з електронними сервісами, що знижує ефективність їх використання та уповільнює процес цифровізації [9].

6. Невизначеність у законодавчій базі.

Цифровізація митного контролю потребує чіткої і стабільної законодавчої бази. У багатьох країнах, включаючи Україну, законодавство не завжди встигає за швидким розвитком технологій, що створює юридичні прогалини. Наприклад, існують проблеми з правовою валідацією електронних підписів, забезпеченням конфіденційності даних та регулюванням міжнародних митних транзакцій у цифровому форматі.

7. Технічні проблеми та інфраструктура.

Впровадження цифрових митних систем вимагає від держави значних інвестицій у сучасну інфраструктуру. Недостатнє фінансування, застаріле обладнання або низька швидкість інтернет-з'єднання можуть стати серйозними перешкодами для ефективної роботи митних органів, зокрема на

прикордонних пунктах. Технічні проблеми можуть уповільнювати процес митного оформлення і створювати затримки.

8. Прозорість та довіра до цифрових систем.

Попри переваги, цифровізація може призвести до зниження рівня довіри з боку бізнесу та громадян до митних органів, особливо в країнах з високим рівнем корупції. Люди можуть сумніватися в прозорості системи або боятися неправомірного використання їх особистих та фінансових даних. Створення ефективних механізмів контролю і прозорості є важливим для забезпечення довіри до нових цифрових систем.

9. Міжнародна координація та адаптація до глобальних стандартів

В умовах глобалізації та міжнародної торгівлі митні органи повинні інтегрувати свої цифрові системи з міжнародними митними стандартами та базами даних. Це дозволяє значно зменшити час на оформлення вантажів та знижує адміністративні витрати. Однак для цього необхідна тісна співпраця з міжнародними організаціями та адаптація до різних технічних стандартів, що може бути складним завданням.

Усі перераховані проблеми та правопорушення як їх наслідок породжені багатьма чинниками, визначальним з яких є незадовільний рівень аналітики в низових ланках інституційного забезпечення здійснення митного контролю в Україні. Неналежний рівень інформатизації державних органів митного контролю та їх взаємодії, а також у багатьох випадках відсутність можливості доступу митних органів до необхідних реєстрів негативним чином впливає на якість, достовірність та оперативність виконання ними покладених на них завдань.

2.3 Європейський досвід організації митного контролю та можливості його використання в Україні

Прагнення України до євроінтеграції та лібералізації зовнішньоекономічної діяльності є важливими аспектами для розвитку

національної економіки. У цьому контексті значну роль відіграє ефективна реалізація митного контролю. Швидка цифрова трансформація вимагає від Державної митної служби України впровадження передових міжнародних практик у сфері митного оформлення, контролю та управління митними ризиками.

Митна політика Європейського Союзу орієнтована на всебічний контроль за дотриманням митних норм і на попередження порушників щодо можливих санкцій, включаючи штрафи та кримінальну відповідальність. Товари, що переміщуються на митну територію ЄС, підлягають митному нагляду з моменту їхнього прибуття і можуть бути предметом митного контролю.

Однією з основних складових формування Європейського Союзу став Митний союз, який став каталізатором розвитку митних систем європейських держав. Єдиний митний простір Європи розвивався поступово через поетапне зниження митних тарифів для взаємної торгівлі. Лише в 1968 році, з введенням єдиного митного тарифу, були усунені внутрішні митні бар'єри між країнами-учасницями. Впродовж наступних двадцяти років митні процедури між країнами ЄС були повністю скасовані. Митний союз ЄС можна охарактеризувати як угоду, що передбачала створення єдиного економічного простору, в межах якого країни ЄС усували митні платежі у торгівлі між собою, але при цьому зобов'язувалися застосовувати єдиний митний тариф щодо країн, що розвиваються.

У 1973 році країни ЄС підписали Міжнародну конвенцію про спрощення та гармонізацію митних процедур у Кіото (з переглядом окремих положень у 2006 році). Ця конвенція є міжнародним правовим актом, який регулює майже всі аспекти митних відносин і є важливим орієнтиром для країн, що прагнуть до розвитку міжнародної торгівлі, щодо побудови ефективного механізму митного регулювання та уніфікації митного законодавства.

Положення Кіотської конвенції сформульовані у вигляді основних принципів (імперативів), що використовуються найбільш розвиненими країнами світу для здійснення митного контролю. До них належать такі:

1. Усі товари, включаючи транспортні засоби, які ввозяться на митну територію або вивозяться з неї, незалежно від того, чи обкладаються вони митами та податками, підлягають митному контролю.

2. Митний контроль обмежується мінімумом, необхідним для забезпечення виконання митного законодавства.

3. При здійсненні митного контролю застосовується система управління ризиками.

4. Митна служба використовує метод аналізу ризиків для визначення осіб і товарів (включаючи транспортні засоби), які підлягають перевірці, а також ступеня цієї перевірки.

5. Для підтримки системи управління ризиками митна служба застосовує стратегію, засновану на оцінці ймовірності порушення законодавства.

6. Система митного контролю включає використання методів аудиту.

7. Митна служба сприяє співпраці з іншими митними органами та укладенню угод про взаємну допомогу для вдосконалення митного контролю.

8. Митна служба сприяє співпраці з учасниками зовнішньої торгівлі та укладе меморандуми про взаєморозуміння для поліпшення митного контролю.

9. Митна служба максимально використовує інформаційні технології та електронні комунікаційні засоби для вдосконалення митного контролю.

10. Митна служба оцінює системи електронних комунікацій учасників зовнішньої торгівлі, якщо ці системи впливають на проведення митних операцій, з метою забезпечення їх відповідності вимогам митної служби.

Зміна пріоритетів у процесі митного контролю призвела до необхідності оновлення європейського законодавства в галузі митної справи. Так, у травні 2016 року набув чинності новий Митний кодекс ЄС (Union Customs Code) (далі

– Кодекс-2016 ЄС), який спрощує митні процедури, що діяли більше 20 років, і адаптує їх до вимог сучасних електронних систем обміну інформацією та новітніх технологій. Основними цілями впровадження цього нормативного акта стали полегшення процесу переміщення товарів через митні кордони ЄС, пришвидшення торгових потоків, підвищення конкурентоспроможності європейського бізнесу та забезпечення кращого захисту економічних інтересів країн-членів ЄС.

Згідно з положеннями частини 1 статті 46 розділу 7 «Контроль товарів» оновленого Митного кодексу ЄС, митні органи мають право здійснювати будь-які необхідні процедури контролю. Митний контроль може включати перевірку товарів, взяття зразків для підтвердження точності та повноти наданої інформації в деклараціях і документах, перевірку автентичності та дійсності документів, огляд рахунків підприємств та інших записів, перевірку транспортних засобів, багажу та товарів, що перевозяться громадянами чи учасниками зовнішньоекономічної діяльності, а також запити та інші подібні дії.

У Митному кодексі ЄС (МКЄС) визначено, що митний контроль, крім випадкових перевірок, має ґрунтуватися на аналізі ризиків із використанням електронної обробки даних для ідентифікації та оцінки ризиків і розробки необхідних контрзаходів. Критерії оцінки ризиків формуються на національному, міжнародному (в межах ЄС) та, де це можливо, міжнародному рівнях. Митний контроль здійснюється в рамках спільного підходу до управління ризиками, що включає обмін інформацією між митними органами, встановлення спільних критеріїв і стандартів для ризиків, контрольних заходів та визначення пріоритетних сфер для контролю.

Стаття 48 оновленого МКЄС регулює проведення пост-релізного контролю (Post-release control), що замінив термін "пост-митний контроль" (post-customs control), який раніше широко використовувався в ЄС.

Для реалізації передбачених змін Кодексу-2016 ЄС були впроваджені такі електронні системи та сервіси:

1. Реєстраційна система експорту (Registered Exporter System – REX);
2. Обов'язкова тарифна інформація (Binding Tariff Information – BTI);
3. Система прийняття митних рішень (Customs Decisions System – CDS);
4. Єдина система управління користувачами та цифровий підпис (Uniform User Management & Digital Signature – UUM&DS);
5. Уповноважені економічні оператори (Authorised Economic Operators – AEO) (оновлення), що реалізуюватиметься в два етапи.

Отже, сучасним імперативом для ефективної реалізації митного контролю є створення новітньої митної ІТ-інфраструктури.

Програма «Митниця-2020», що діяла в ЄС з 2014 по 2020 рік, була спрямована на підтримку та модернізацію Митного союзу. Основними її завданнями були:

- підтримка митних органів у захисті фінансових і економічних інтересів ЄС і його держав-членів, у тому числі боротьба з шахрайством і захист прав інтелектуальної власності;
- підвищення безпеки та захист громадян і навколишнього середовища;
- забезпечення належного збору митних зборів, зокрема в контексті власних ресурсів;
- посилення адміністративної спроможності митних органів;
- підвищення конкурентоспроможності європейського бізнесу.

Загальною метою програми було сприяти співпраці митних органів для захисту фінансових та економічних інтересів ЄС, забезпечення безпеки і боротьби з незаконною торгівлею, одночасно підтримуючи законну бізнес-діяльність у межах Союзу.

Для реалізації такої мети було сформульовано такі завдання (рис. 2.7).

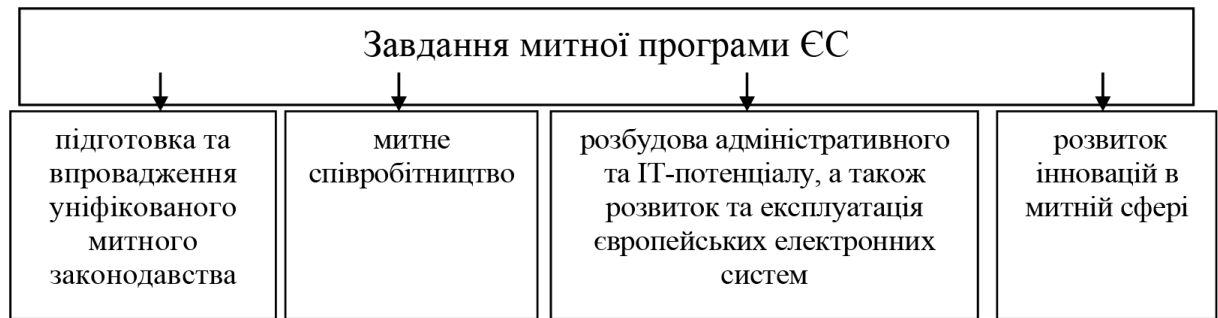

Рис. 2.7. Завдання Митної програми ЄС до 2027 року [16]

Тенденції глобального розвитку висувають нові вимоги до оптимізації митних процедур під час виконання експортно-імпортних операцій. З цією метою створюються електронні інформаційні системи, які мають бути функціонально сумісними з аналогічними системами інших країн, а також доступними, керованими, безпечними, інтегрованими та контрольованими. Використання сучасних інформаційних технологій дає змогу не лише працювати ефективно та на високому рівні в умовах глобалізації, але й заощаджувати час і ресурси, що сприяє зростанню прибутку.

Отже, провідні митні органи різних країн активно впроваджують електронні технології. Зокрема, країни ЄС прийняли рішення функціонувати в межах ініціативи «Електронна митниця» (e-Customs), що передбачає безпаперове середовище для діяльності митних органів та учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Дослідників цікавить досвід організації митного контролю та порядок автоматизованої обробки і аналізу даних за допомогою системи аналізу ризиків RIKO, яка використовується в Німеччині. Система RIKO є автоматизованою інформаційною платформою, призначеною для роботи виключно з Центральним бюро аналізу ризиків при Головному митному управлінні Німеччини (ZORA). Вона забезпечує інформаційну підтримку на всіх етапах роботи, починаючи від аналізу вхідної інформації та створення профілів ризику, до оцінки кінцевих результатів і їх практичного застосування. Також система дозволяє обробляти вхідні документи

(наприклад, листи) та контролювати їх виконання, зберігаючи детальну інформацію за профілями ризику в текстовому форматі (Word і Excel). Використовуючи дані з бази даних «Атлас», РІКО дозволяє контролювати ефективність застосування профілів ризику на рівні митниць та виконання рекомендацій щодо додаткових заходів контролю.

У Франції застосовується ступенева система митного контролю, яка складається з таких рівнів:

1. формальний – комплексна перевірка правильності оформлення документів та наявності всіх необхідних реквізитів;
2. фундаментальний – вибіркова перевірка відповідності виду, номенклатури, вартості та походження товарів поданим документам, а також перевірка обґрунтованості наданих пільг [22].

Цікавим є той факт, що формальний митний контроль у Франції може здійснюватися або спеціалізованими аудиторсько-аналітичними службами через поглиблену документальну перевірку без виїзду на підприємство, або митними аудиторами безпосередньо на підприємстві. До переваг такої організації митного контролю можна віднести: пришвидшення процесу митного оформлення вантажів при перетині митного кордону; підвищення ймовірності виявлення порушень митного законодавства та контрабандних поставок, оскільки з'являється можливість перевірки точності заявленого обсягу та призначення вантажу в митній декларації. Однак імплементація французької моделі митного контролю вимагає не тільки високого рівня інформаційно-аналітичного забезпечення, а й достатньої кількості кваліфікованих фахівців у сфері митного контролю та аудиту.

Митний пост-аудит є ефективною формою митного контролю, яка включає використання різних аналітичних процедур та комбінування форм митного контролю, що дає можливість більш ефективно виконувати завдання, поставлені перед митними органами. Митний пост-аудит є однією з новітніх форм контролю в розвинених країнах і забезпечує понад 30% усіх митних платежів.

Так, у Франції використовується двоступеневий митний контроль, який передбачає певні рівні (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Рівні митного контролю, які практикуються во Франції [14]

№	Назва рівня	Основні характеристики
1	Формальний	суцільна перевірка наявності та правильності оформлення документів, яка здійснюється спеціальними аудиторсько-аналітичними службами без виїзду на підприємство (на основі ґрунтового аналізу документів) або митними аудиторами безпосередньо на об'єкті
2	Фундаментальний	вибірковий аудит відповідності товарів представленим документам, обґрунтованості пільг тощо

Характерною рисою митного пост-аудиту у Великобританії є його вибірковий характер, що означає проведення перевірок у випадках найбільших ризиків, а також стосовно окремих учасників зовнішньоекономічної діяльності. Обсяги та строки перевірок визначаються митними органами, що дозволяє зосереджувати ресурси на найбільш важливих операціях.

Аналізуючи основні аспекти діяльності митних органів Литовської Республіки, слід відзначити, що їх робота регулюється Стратегією розвитку литовської митниці на певний період (зокрема, на 2016–2020 роки). Місія литовської митниці полягає в забезпеченні законної, безпечної, чесної та безперебійної міжнародної торгівлі. Основною метою її діяльності є захист суспільства, ринку, навколишнього середовища, а також фінансових інтересів Литви та Європейського Союзу в контексті міжнародної торгівлі, імплементація митної політики ЄС, партнерської торгівлі та інших спільних політик Союзу, пов'язаних із зовнішньою торгівлею. Окрім цього, литовські митні органи орієнтуються на цінності, такі як повага до кожної особи (фізичної та юридичної) та держави, професіоналізм і партнерство. У свою чергу, довгострокові стратегічні цілі литовської митниці реалізуються через оптимізацію митних процедур, посилення боротьби з незаконною

міжнародною торгівлею, контрабандою та митними правопорушеннями, а також вирішення загроз національній та міжнародній безпеці.

При здійсненні контролю за міжнародною торгівлею в межах ЄС митні органи Литви сприяють формуванню чесної та прозорої торгівлі, захищаючи внутрішній ринок Литви та забезпечуючи безпеку усього ланцюга постачання. У тісній співпраці з іншими державними органами митні інституції Литви виконують важливу роль у забезпеченні законності торгівлі, підвищенні конкурентоспроможності країни та ЄС, належному оподаткуванні суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також у боротьбі з шахрайством, організованою злочинністю, незаконним переміщенням наркотичних засобів та тероризмом. Це досягається шляхом ефективного оброблення інформації, ідентифікації змін у моделях торгівлі та моніторингу ризиків для виявлення фінансових махінацій, терористичних і злочинних дій, а також забезпечення захисту навколишнього середовища і населення від небезпечних товарів.

Цікавим є досвід Ірландії, де контрольно-перевірочні функції в митній сфері здійснює Відомство доходів Ірландії. Основна увага приділяється не фіскальним аспектам, а контролюючій та профілактичній діяльності, спрямованій на інформування та підвищення рівня свідомого дотримання законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Уряд Ірландії також фокусується на заохоченні громадян до добровільної сплати податків і митних платежів та запобіганні помилкам, які можуть виникати у процесі їхньої діяльності.

В Ірландії митно-податковий аудит реалізується через неаудиторське втручання, яке включає різноманітні форми контролю. Серед них: проведення профільних інтерв'ю (опитування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності), направлення запитів до підприємців, фактичний контроль за реєстраторами розрахункових операцій, галузеві огляди, а також отримання та моніторинг інформації з інших державних і приватних організацій і перевірка інтернет-сайтів суб'єктів підприємництва.

Особливу увагу в Ірландії приділяють електронному митному аудиту. Цей процес передбачає перевірку достовірності поданих суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності даних за допомогою баз даних та електронних копій документів, наданих при запиті контролюючих органів. Митний контроль в Ірландії зосереджений не лише на фіскальній функції, але й на профілактиці правопорушень, консультуванні та підвищенні свідомості учасників зовнішньоекономічних операцій щодо дотримання законодавства.

До форм митного аудиту, що застосовуються в Ірландії, належать:

1. Неаудиторське втручання: профільні інтерв'ю, запити, фактичний контроль за реєстраторами розрахункових операцій, галузеві огляди, моніторинг інформації з різних джерел та перевірка інтернет-сайтів.
2. Аудиторські перевірки: виїзні перевірки за результатами оцінки та аналізу ризиків, автоматизований випадковий відбір для перевірок, повторні аудиторські перевірки та електронні аудити.
3. Спеціальні (кримінальні) розслідування.

Таке організоване проведення митного аудиту допомагає забезпечити ефективність контролю і профілактики порушень законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз досвіду європейських країн у сфері організації митного контролю демонструє високу ступінь цифровізації та інтеграції сучасних інформаційних технологій. У країнах ЄС активно впроваджено систему «Електронної митниці» (e-Customs), що дозволяє створити безпаперове середовище для митних адміністрацій та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Це забезпечує більш швидке та ефективне виконання митних процедур, підвищує доступність і безпеку даних, а також сприяє зменшенню витрат, пов'язаних із традиційними паперовими процесами.

Митний кодекс ЄС розрізняє поняття «пост-митного контролю» та «митного пост-аудиту». Пост-митний контроль передбачає перевірку декларацій після випуску товару, що може здійснюватися як у приміщеннях декларанта, так і на його прохання або за ініціативою митних органів. У

рамках цього контролю митні органи мають можливість коригувати подані декларації або перевіряти товари, якщо виявлено невірні або неповні відомості. У разі виявлення таких недоліків, митні органи вживають заходи для урегулювання ситуації, враховуючи нову інформацію.

Ці підходи, які є частиною єдиного митного простору ЄС, сприяють забезпеченню більш ефективного і прозорого митного контролю, що відповідає загальним світовим тенденціям у напрямку цифровізації та оптимізації митних процедур.

Митний пост-аудит є однією з важливих форм митного контролю, що реалізується після завершення митного оформлення товарів, коли вони вже переміщуються в сферу обігу. Цей підхід передбачає використання аналітичних процедур, зокрема методів аудиту та аналізу ризиків, для перевірки відповідності задекларованих даних щодо товарів з реальними умовами їх обігу. Після завершення митного оформлення митні органи проводять перевірки систем звітності та обліку товарів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Основні завдання митного пост-аудиту включають: запобігання втратам державного бюджету шляхом виявлення можливих порушень митних норм; покращення адміністрування митних платежів, що дозволяє підвищити ефективність збору податків; захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, що виникає через невідповідність митним вимогам.

Практична реалізація митного пост-аудиту допомагає зменшити час і складність митного оформлення, оскільки більша частина перевірок здійснюється вже після завершення основних процедур митного контролю. Такий підхід активно використовується в провідних країнах, зокрема в ЄС, де пост-аудит забезпечує понад 30% всіх митних платежів.

Митний кодекс ЄС, а також національні митні закони регламентують процедуру пост-аудиту, що дозволяє здійснювати контроль за виконанням митних зобов'язань у більш гнучкому та ефективному порядку, без

необхідності проводити перевірки на етапі митного оформлення товарів у пунктах пропуску.

Всесвітня митна організація (WCO) активно сприяє розвитку і впровадженню передових IT-рішень для митних органів по всьому світу, зокрема через інноваційні програми, які дозволяють ефективно управляти інформацією, оцінювати ризики та покращувати співпрацю між країнами. Однією з таких програм є nCEN (National Customs Enforcement Network), яка забезпечує митним органам можливість збирати, зберігати, аналізувати та поширювати дані про незаконну торгівлю, контрабанду та інші порушення на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Це дозволяє митницям у всьому світі фіксувати незаконну діяльність, таку як контрабанда наркотиків, тютюну, контрафактних товарів, підроблених ліків та інше. Спільне використання цієї платформи сприяє посиленню глобальної боротьби з незаконною торгівлею.

Ще одним важливим інструментом WCO є система таргетування вантажів (CTS), яка дозволяє країнам-учасникам оцінювати ризики, проводити профілювання та таргетування вантажів на основі попередньої інформації, наданої в електронних вантажних деклараціях. CTS активно використовується в багатьох країнах, таких як Багами, Грузія, Ямайка, Мальдиви, Панама, Шрі-Ланка, з планами на подальше впровадження в інших країнах, зокрема в Україні, Чилі, Кенії та на Філіппінах.

Для полегшення обміну інформацією та підтримки правозастосування, WCO також запустила Інформаційно-розвідувальний центр (I2C), який виступає контактною точкою для оперативної взаємодії та обміну інформацією. I2C публікує інформаційні бюлетені та керує платформою IRIS, що збирає новини та дані, пов'язані з митною діяльністю. На сьогодні IRIS використовується понад 8000 користувачами по всьому світу, що робить його важливим інструментом для митниць і правоохоронних органів у забезпеченні безпеки міжнародної торгівлі.

Митні служби по всьому світу активно використовують технології неінтрузивної інспекції (НІ), щоб підвищити ефективність перевірок і прискорити митне оформлення товарів. Ці технології охоплюють широкий спектр рішень, зокрема високоенергетичні системи сканування вантажів, що дозволяють митним органам проводити перевірки різних видів транспорту (легкових та вантажних автомобілів, залізничних вагонів, морських контейнерів, а також особистого багажу, бандеролей та посилок) за допомогою рентгенівського або гамма-випромінювання. Це дозволяє значно скоротити час, необхідний для митного оформлення, знижує адміністративне навантаження на бізнес і робить митні процеси прозорими для учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Одним з основних напрямків боротьби з митними порушеннями є пошук незадекларованих транзакцій, які можуть містити недооцінку або неправдиві відомості. Для цього митним органам необхідно постійно перевіряти складні корпоративні структури, коригувати та гарантувати якість даних, що надходять. Важливо, щоб дані були стандартизовані, що дозволяє забезпечити їх систематичний аналіз і ефективну оцінку митних ризиків.

Також в умовах цифровізації використовуються передові технології для інспекції людей. Наприклад, для ідентифікації пасажирів можуть використовуватися сканери відбитків пальців або голосові розпізнавальні системи, що значно підвищує точність та безпеку ідентифікації. Крім того, технології розпізнавання облич дозволяють ефективно верифікувати осіб у пунктах митного пропуску, що допомагає зменшити кількість злочинів, таких як шахрайство з ідентифікацією.

Інформаційні технології також сприяють вдосконаленню процесів маркування товарів, що дозволяє покращити контроль за відповідністю товарів вимогам митного законодавства. Завдяки цифровим технологіям забезпечується більша безпека інформації при взаємодії між митницею та бізнесом, а також підвищується якість митних послуг [5].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

3.1 Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України в умовах цифрового розвитку

Для вдосконалення митного регулювання та контролю в Україні необхідне швидке реформування ДФС України на основі злагодженої й скоординованої роботи органів виконавчої та законодавчої влади, що дозволить сформувати єдине бачення концепції розвитку митниці та забезпечити чітку й оперативну реалізацію її положень. Здійснення ефективних реформ наразі не можливе без застосування новітніх інформаційних технологій максимальної діджиталізації (оцифрування) митних формальностей та забезпечення роботи митниці в щонайбільше можливому автоматизованому режимі.

Зусилля митних служб повинні бути спрямовані на впровадження системи надання електронних послуг всім учасникам як населенню, так і суб'єктам ЗЕД. Головне завдання, що стоїть перед митною службою, спрямоване на скорочення матеріальних витрат та часу при реалізації замовниками митних послуг. Таким чином, на сьогоднішній день домінантою в міжнародній стратегії перетворення митних систем виступає прагнення до розуміння митної служби як сервісної служби (тобто надає державні послуги), від якості функціонування якої залежать умови і можливості розвитку всієї зовнішньої торгівлі країни.

Автоматизація митних процедур є ефективною, якщо здійснюється на всіх етапах митного оформлення, що вимагає перегляду і програмного перепроектування всіх бізнес-процесів. Саме це забезпечує розвиток ІТ-технологій та робить ймовірним автоматизацію процедур митного оформлення. Досить ефективним елементом таких технологій є здійснення

повноцінного попереднього декларування, що забезпечує підрозділи митної служби необхідною інформацією для здійснення аналізу ризиків та прийняття рішення щодо виду та форми митного контролю, а також можливості випуску товару у вільний обіг ще до моменту фізичного перетину кордону товарами та транспортними засобами.

Зауважимо, що євроінтеграційні процеси України обумовлюють необхідність оптимізації та спрощення митного контролю на основі застосування системи управління ризиками (СУР), яка дозволяє значно прискорити процедури митного оформлення товарів шляхом здійснення спрощеного митного контролю на вибірковій основі за рахунок концентрації уваги митних органів на високо ризикових зовнішньоекономічних операціях, що дозволяє спрощувати митні формальності для добропорядних суб'єктів ЗЕД. Митні органи, відповідно до Наказу Міністерства Фінансів України № 684 від 31.07.2015 «Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю» застосовують СУР для визначення таких товарів, транспортних засобів, документів і осіб, які підлягають митному контролю у першочерговому порядку.

Цифровізація митної політики в Україні є важливим напрямком розвитку державного управління, що сприяє підвищенню ефективності та прозорості адміністративних процесів. Зокрема, існують кілька перспективних напрямків, які можуть значно покращити функціонування митних органів і сприяти інтеграції України у світову економіку:

1. Зміцнення міжнародної співпраці. Адаптація українських митних процедур до міжнародних стандартів є ключовим елементом для успішної інтеграції України в глобальну економіку. Впровадження міжнародних стандартів та найкращих практик у митній сфері сприятиме гармонізації регуляторних вимог та зниженню бар'єрів для міжнародної торгівлі. Це, в свою чергу, підвищить привабливість України для іноземних інвесторів.

Серед конкретних кроків у цьому напрямку є приєднання до міжнародних ініціатив і програм, таких як Спільна програма з митної співпраці між Україною та Європейським Союзом, яка спрямована на покращення митного адміністрування і сприяння торгівлі.

2. Розвиток цифрових навичок. Один з найважливіших аспектів успішної цифровізації митної політики – це розвиток цифрових навичок серед працівників митних органів, а також серед широкого кола користувачів. Інвестування у навчання та підвищення кваліфікації кадрів допоможе подолати проблему недостатньої цифрової грамотності, яка є одним з головних викликів на шляху до цифрової трансформації.

Організація тренінгів, семінарів і курсів для працівників митних органів дозволить підвищити їхню компетентність у використанні новітніх цифрових інструментів і технологій. Крім того, важливо забезпечити доступ до освітніх ресурсів для бізнесу та громадян, які використовують цифрові сервіси митних органів. Це сприятиме зниженню кількості помилок при заповненні декларацій та інших документів, а також підвищить загальний рівень довіри до цифрових послуг. Залучення громадських організацій та освітніх установ може сприяти швидшому та ефективнішому освоєнню нових технологій.

3. Інноваційні технології. Впровадження новітніх технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект для аналізу ризиків, може значно полегшити процеси митного контролю та зменшити людський фактор.

Так, наприклад, у 2017 році Митна служба Кореї (KCS) створила відділ розвитку інформаційних митних технологій, а через рік запустила проект «Четверта промислова революція та розумна митниця» з метою впровадження штучного інтелекту, блокчейна та великих даних для підтримки митних процесів [2].

Всього кілька років тому «блокчейн» (Blockchain) розглядався як технологія, використання якої обмежувалося біткоїнами або іншими криптовалютами. Наразі це революційна технологія, яка може бути використана й в невалютних цілях, що є актуальною для більшості провідних

митних служб та торговельних підприємств. Компанії та підприємства використовують для ведення обліку ланцюга поставок та відстеження товарів.

Блокчейни можуть зберігати ряд записів, включаючи платіжні транзакції, записи про продажі, історію покупок, корпоративні рахунки та історію роздрібних цін, а також майбутні зміни в цінах. Технологія може записувати нетранзакційні дані, а саме: записи про назву, торгову марку та патентну інформацію, а також журнали руху. Фактично, блокчейн – це база даних, яка постійно розширюється і зберігає транзакції в режимі реального часу. Великою перевагою технології Blockchain є те, що вона створює середовище «довіри» між невідомими сторонами для ведення бізнесу та обміну інформацією без посередників, забезпечуючи при цьому цілісність даних і повний аудиторський слід.

Хоча технологія спочатку була розроблена для фінансових послуг, вона може служити основою для багатьох інших корисних додатків, в тому числі для управління інформацією, що виходить далеко за межі грошових транзакцій. Ця технологія може використовуватися як в митному, так і торговельному середовищі, де учасники транзакції повинні обмінюватися інформацією. Використання блокчейна дозволяє миттєво надавати одну й ту ж копію бухгалтерського журналу всім сторонам в різних вузлах оновленим, надійним, безпечним і незмінним чином. Це також усуває необхідність для кожної сторони вести окремий облік, як в даний час.

Наразі функціонують різні платформи, які були розроблені для поліпшення логістичного ланцюга на основі технології Blockchain:

I. Tradelens (проект, спільно запущений компаніями MAERSK та IBM, дозволяє всім організаціям, які беруть участь в міжнародних перевезеннях, обмінюватися інформацією про події та транспортні документи в режимі реального часу).

II. Cadena (дозволяє обмінюватися інформацією уповноваженим економічним операторам (УЕО) між митними службами в Коста-Ріці, Мексиці

і Перу, щоб забезпечити ефективне виконання угод про взаємне визнання (MRA);

III. Global Trade Connectivity Network (GTCN) – глобальна інформаційна магістраль з глобальної перспективою, проте на даний момент обмежена обміном інформацією про фінансування торгівлі між Сінгапурським валютним управлінням і його колегою з Гонконгу.

Для управління передачею активів використання блокчейна допоможе в боротьбі з шахрайством у сфері транскордонного торговельного фінансування. Торговельне фінансування, фінансові інструменти, що розроблені для сприяння переміщенню товарів між країнами, потрібні, зокрема, для покриття ризику і витрат, пов'язаних з пошкодженням, втратою або крадіжкою товарів. За оцінками СОТ, біля 80% світової торгівлі залежить від цього. Блокчейн може зменшити обсяги шахрайства з торговельним фінансуванням і потенційно привести до величезної економії коштів для приватного сектора.

Не дивно, що більшість комерційних банків вивчають можливість використання блокчейна для платежів. Досвід Гонконгу та Сінгапуру, які створили транскордонний блокчейн для полегшення торгівлі і боротьби з шахрайством при фінансуванні торгових угод, може бути легко масштабований для більшої кількості країн світу. Коли товар переміщується з пункту відправлення в пункт призначення, він часто переходить з рук в руки. Це потребує значної обробки та обміну документами та даними. Реєстр відстеження, побудований на блокчейне, може діяти як конвеєр інформації про товари на протязі всього їх шляху, створюючи повний запис кожного руху ланцюжка поставок товарів, упаковок або контейнерів. Це забезпечить точну інформацію про стан товарів у будь-який момент часу, вивівши «відстеження» на абсолютно новий рівень.

Зазначена технологія дозволяє значно підвищити цілісність контейнерів в дорозі. Підтримка точного обліку товарів в контейнері має вирішальне значення для вирішення проблеми з крадіжками. Згідно з оцінками

Федерального бюро розслідувань (ФБР), злочинство призводить до щорічних втрат приблизно в 30 млрд. дол. за рік тільки в США. Фактично, ці витрати переносяться на споживачів, які платять більш високу ціну за свої товари. Використовуючи Blockchain в поєднанні з технологіями Internet of Things (Інтернет речей), відповідні дані, такі як температура, місце розташування або чи був контейнер відкритий (і навіть на якийсь термін), можуть бути записані та збережені з повною цілісністю. Для продуктів харчування або швидкопсувних товарів вкрай важливо відстежувати такі умови, як температура або вологість. Транспортні компанії повинні знати коли і чому відкривається контейнер для зберігання швидкопсувних товарів та забезпечення того, щоб водії вантажівок не перевозили нелегальні товари або людей. Маючи доступ до відповідних ланцюгів блоків, митні органи можуть точно бачити, що знаходиться в кожному контейнері, та чи було що-небудь додано або видалено з нього під час його перевезення. Це може допомогти посадовим особам вчасно виявляти загрози шахрайства та безпеки, а також забезпечувати доречну оцінку ризиків і планування заходів контролю.

Не менш важливою сферою застосування для блокчейна є його потенціал для сприяння співробітництву між урядами або між державними органами. Ця технологія може дозволити урядам обмінюватися даними і достовірно здійснювати контроль за використанням сертифікатів, ліцензій, не розкриваючи інформацію або конфіденційну інформацію. Митні органи можуть вказувати на підозрілого трейдера (у випадку появи належної інформації) через відповідний ланцюжок блоків, попереджаючи інші країни, які співпрацюють. Різні державні органи здійснюють контроль аналізу ризиків на основі своїх власних конфіденційних правил ризику. Використання блокчейна для обміну контрольними рішеннями та результатами принесе користь партнерам і сприятиме більш цілісній і точній оцінці ризиків.

Отже, впровадження технології блокчейн можуть забезпечити прозорий та захищений від фальсифікацій облік усіх транзакцій та переміщень товарів, що сприяє швидкому обміну інформацією між сторонами, також це дозволяє

усунути маніпуляції з документами, захищати дані та забезпечити простежуваність товарів від виробництва до кінцевого споживача.

Наступною інноваційною технологією яка може бути використана для покращення митного контролю є штучний інтелект (ШІ). Після виходу у світ добре відомої на сьогоднішній день моделі штучного інтелекту Chat GPT, що використовує нейронні мережі для генерації тексту, стало цілком очевидним, що світ технологій та абсолютно усі сфери суспільного життя зазнають докорінних змін. ШІ у загальному розумінні продовжує дивувати і виявляти потужний потенціал, не до кінця зрозумілий навіть його творцям, для вирішення складних завдань, аналізу великих обсягів даних та автоматизації процесів. Не може залишатись осторонь цих революційних технологій і сфера державного управління, у тому числі митна справа.

У той же час, сучасний технологічний стан митних органів України та сформовані протягом багатьох років інформаційні бази даних вже давно створили достатні умови для використання методів машинного навчання та ШІ у повсякденній аналітичній роботі митників, зокрема щодо виявлення потенційних порушень митного законодавства. Проте існуючі підходи та інструменти для дослідження великих даних працівниками митних органів України фактично не використовуються, як у зв'язку із особливостями накопичуваних даних, так і у зв'язку із відсутністю необхідних технічних компетенцій фахівців аналітичних підрозділів митниць.

Однією із визначальних передумов для розробки та застосування на практиці алгоритмів ШІ стало накопичення людством великих обсягів даних (Big Data) у структурованому електронному вигляді. Аналогічна ситуація склалася і в митних адміністраціях країн світу, коли величезні дані щодо зовнішньоторговельних операцій почали досліджуватись за допомогою сучасних інструментів обробки такої інформації. Тому більшість досліджень та публікацій, які стали основою для впровадження ШІ у митну справу, присвячені саме підходам до аналізу Big Data. Митниці США, Китаю, Японії,

Сінгапуру, більшості країн ЄС вже давно досліджують і впроваджують у національні системи митного контролю технології ШІ.

Функціонування сучасної автоматизованої системи управління ризиками (АСУР) митних органів України здійснюється на основі електронних профілів ризику, в яких запрограмовані заздалегідь визначені комбінації індикаторів ризику, тобто прописані алгоритми спрацювання таких профілів. У даному випадку, звісно, не йде мова про будь-яку здатність такої системи визначати об'єкти контролю після митного оформлення в системі митного аудиту на основі самонавчання у розумінні машинного навчання.

Для прогнозування ризикових зовнішньоекономічних операцій на основі великого масиву статистичних даних і відповідно потенційних порушень митного законодавства в системі машинного навчання та ШІ існує практика побудови класифікаційних моделей із застосуванням логістичної регресії. Як відомо, логістична регресія – це статистичний метод для моделювання залежності між залежною змінною та однією або більше незалежними змінними шляхом використання логістичної функції. У цілому цей метод використовується для прогнозування ймовірності належності спостережень до однієї з двох або більше категорій. Зазначимо, що підхід із використанням методів машинного навчання та ШІ застосовується, як правило, у технологічно розвинених митних адміністраціях країнах світу, а також рекомендується Всесвітньою митною організацією.

Так, для побудови прогностичної моделі необхідно використовувати якісні дані великого обсягу. Для загальної характеристики підходу скористаємось набором даних з файлу «import_data.csv» щодо зовнішньоекономічних операцій по конкретним митним деклараціям із загальнодоступного хостингу «GitHub»

Отже, ШІ може бути використаний митними органами для аналізу великих обсягів даних, що дозволить виявляти аномалії та потенційні порушення митного законодавства, прогнозування ризиків та ідентифікації контрабанди на основі зразків даних і тенденцій. Також, алгоритми

машинного навчання допомагають митним службам у прийнятті рішень, дозволяючи автоматично обробляти декларації, аналізувати рух товарів та виявляти аномалії.

Використання під час проходження митного контролю Інтернет речей (IoT) та мобільні технології таких як GPS-трекери або смарт-контейнери, забезпечують можливість відстеження вантажів у режимі реального часу, моніторингу умов їх транспортування та виявлення порушень. Мобільні додатки дозволяють підприємствам і митникам швидко обмінюватися даними та забезпечують оперативний доступ до митних послуг.

4. Захист інформації. Кібербезпека. З огляду на обсяги конфіденційної інформації, що обробляються митними органами, важливо забезпечити її захист від кібератак. Це включає впровадження систем захисту від несанкціонованого доступу, забезпечення безпеки обміну даними та навчання співробітників цифровій грамотності та кібербезпеці.

Ключовим і актуальним залишається завдання підвищення ефективності діяльності митних органів у сфері автоматизації процесів шляхом концентрації всіх зусиль на створення сприятливих умов для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, розвитку української е-митниці та апробації позитивного зарубіжного досвіду впровадження цифрових систем і технологій у митну справу.

Таким чином, пріоритетними векторами для України в контексті здійснення митного контролю є вдосконалення процедур електронного декларування, діджиталізація механізмів митного оформлення, спрощення механізмів митного контролю, формування ефективної системи аналізу та управління митними ризиками і запровадження вищого рівня відповідальності за порушення норм митноподаткового законодавства як суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, так і самими працівниками (посадовими особами) митних органів.

Діджиталізація процедур митного оформлення та контролю охоплює комплексний моніторинг безперервного потоку інформації від суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності, основними цілями якої, насамперед, є усунення паперових документів; боротьба із шахрайством, організованою злочинністю і тероризмом; поліпшення якості товарів і безпеки торгівлі; стандартизація функціонування митниці; захист прав інтелектуальної власності та національної культурної спадщини.

Для підвищення ефективності вибору об'єктів митних перевірок варто розробити Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, головною метою якої буде створення єдиного інформаційного ресурсу. Зазначена система допомагатиме приймати управлінські рішення на всіх рівнях митних органів. У контексті митного контролю після випуску товарів ключову роль відіграє контроль митної вартості, від якості якого залежать своєчасність та повнота дохідної частини державного бюджету.

Слід наголосити, що впровадження сучасних цифрових технологій для обслуговування громадян та підприємств у практику діяльності Державної митної служби України дасть змогу суттєво змінити ставлення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до оцінювання діяльності митної системи України та сприятиме поліпшенню іміджу державних митних інституцій на міжнародній арені.

3.2 Створення електронних сервісів для оптимізації митних процедур

Важливим компонентом сучасних митних та податкових систем є електронні сервіси. Вони дозволяють підвищити ефективність адміністрування, зменшити корупційні ризики та покращити обслуговування платників податків і митних зборів.

До переваг електронних сервісів у митній сферах слід віднести [12-13]: автоматизацію процесів, зручність для користувачів, що передбачає доступність 24/7, зниження витрат, покращення статистичного аналізу.

Кількість сервісів, які запроваджені ДФС для платників податків, постійно зростає відповідно до потреб бізнесу. Так, нині у ДФС реалізують такі основні електронні сервіси:

Електронний кабінет платника –це найбільш популярний сервіс серед платників у світі. Відкритою частиною Електронного кабінету користуються більше 9 млн користувачів із 80 країн світу [3]. Цей сервіс забезпечує онлайн-взаємодію платників із контролюючими органами, дає змогу, не відвідуючи центрів обслуговування платників, створювати та надсилати електронні документи, отримувати в режимі реального часу.

Окрім сервісів, які забезпечують платникам змогу реалізувати свої права та обов'язки, постійно впроваджуються аналітичні сервіси. Це, зокрема, автозаповнення декларації з податку на додану вартість, відображення повної інформації щодо податкової накладної з урахуванням всіх зареєстрованих до неї розрахунків-коригування тощо. Система автоматичного відшкодування ПДВ стала однією з довгоочікуваних і завдяки їй нині практично відсутні скарги на несвоєчасне повернення ПДВ. Все здійснюється оперативно, а стан своєї заявки бізнес може відслідковувати в режимі реального часу.

Електронний акциз (Е-Акциз) – це новий сервіс, над яким активно працюють у ДФС, дасть змогу значно якісніше контролювати підакцизний товар (спирт, алкогольні та тютюнові вироби), унеможливить їх тіньовий обіг та створить справедливі конкурентні умови для всіх учасників ринку [5].

Електронний аудит (Е-Аудит) в Україні дасть змогу виявляти переважну частину ризиків ще до перевірки. Крім того, буде значно прискорена та спрощена процедура аналізу даних бухгалтерського обліку платників. Отримання первинних документів у паперовому вигляді буде необхідним лише по відібраних ризиках із метою перевірки махінацій.

Створення електронних сервісів для оптимізації митних процедур є важливим етапом у трансформації митних органів,

Ось кілька ключових аспектів для розробки та впровадження таких сервісів:

1. Електронне митне декларування.

- Митна декларація онлайн: Запровадження системи для подачі митних декларацій через інтернет значно скорочує час, необхідний для оформлення товарів і послуг на митниці.

- Інтеграція з іншими системами: Зв'язок із системами, такими як «Єдиний державний реєстр», системами контролю за митними платежами та податковими деклараціями, для зручної обробки даних.

2. Електронні платежі.

- Можливість для імпортерів і експортерів здійснювати митні платежі через електронні платіжні системи, що зменшує черги та мінімізує помилки при оплаті.

- Інтеграція з банківськими установами для здійснення платежів у режимі реального часу.

3. Інформаційні платформи для митних брокерів та підприємств.

- Інформаційні системи для автоматичного контролю за перевезеннями, перевірка товарів на відповідність митним вимогам, електронні сертифікати походження.

- Збір даних про транзитні вантажі для моніторингу та виявлення потенційних порушень.

4. Митний контроль за допомогою блокчейн-технології.

- Блокчейн може використовуватися для безпечного зберігання та перевірки документів, зокрема сертифікатів походження товарів, що зменшує ризики підробки документів і дозволяє зберігати точну інформацію в реальному часі.

5. Аналітика і прогнозування.

- Впровадження великих даних (Big Data) і машинного навчання для прогнозування митних платежів, визначення ризиків і виявлення аномалій у деклараціях.

6. Мобільні додатки.

- Розробка мобільних додатків для підприємців, митних брокерів та співробітників митниць, що дозволяють отримувати доступ до митних послуг і перевірок на ходу.

7. Покращення взаємодії з іншими країнами.

- Інтеграція з міжнародними системами, наприклад, з Європейським Союзом через систему «Customs Union», для спрощення митних процедур при зовнішній торгівлі.

8. Забезпечення кібербезпеки.

- Розробка високих стандартів безпеки для захисту інформації, що обробляється в митних системах, особливо щодо персональних даних та конфіденційної інформації про вантажі.

Розвиток електронних сервісів для митних процедур дозволяє оптимізувати митні операції, підвищити ефективність та прозорість роботи митних органів, зменшити адміністративні бар'єри для бізнесу та сприяти інтеграції країни у міжнародні торговельні процеси.

3.3 Підвищення кваліфікації митних працівників у сфері цифрових технологій

Інноваційна діяльність у сфері митної справи є важливим чинником, що впливає на ефективність митних формальностей та забезпечує відповідність європейським стандартам. Технології, такі як віддалений випуск, попереднє інформування про вантажі, «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», «Смартмитниця», RFID та блокчейн, суттєво полегшують митний контроль, покращують обробку даних і забезпечують прозорість митних формальностей. Інтеграція таких технологій у роботу митних органів є критично важливою для підвищення їхньої ефективності

Реалізація ІТ-рішень на митниці передбачає наявність достатньої кількості кваліфікованих кадрів з відповідним рівнем цифрових компетентностей.

Кадрове питання є одним із гострих та таких, які потребують ґрунтовного підходу до вирішення низки проблем. Зокрема, мова йде про залучення кваліфікованих працівників у сферу митного контролю, що ускладнюється такими чинниками, як умови праці, особливості відряджень та їх оплати, заробітна плата та інші проблеми, що стоять на перешкоді ефективній роботі контролюючих органів.

Нові стандарти організації митної справи зумовлюють потребу нового підходу до організації професійної кадрової підготовки митних контролюючих органів, що також є значною проблемою в сучасних умовах. Контролери повинні проходити кваліфіковану кадрову підготовку, проте за умов значної обмеженості цього кадровий аспект характеризується гостротою та актуальністю його вирішення. Низький рівень методичного, навчального та прикладного забезпечення, брак відповідної літератури призводять до труднощів стосовно навчання та підвищення кваліфікації кадрів у сфері митного контролю.

На даний час перед державою стоїть низка завдань, пов'язаних із формуванням нової кадрової політики в митних органах. Відповідно до цього на рівні держави потрібно забезпечити кадрову підготовку за рахунок реалізації наступних дій:

- покращення професійного рівня підготовки працівників органів митної служби України та, як наслідок, підвищення ефективності їх діяльності за рахунок проведення навчальних тренінгів, семінарів та курсів підвищення кваліфікації;

- організація співробітництва між контролюючими органами та навчальними закладами, покликаними навчати контролерів у митній сфері;

- забезпечення необхідною методичною, практичною та навчальною літературою осіб, які навчають на курсах чи проходять підвищення кваліфікації.

У процесі реалізації уніфікованої кадрової політики в органах митного контролю потрібно органічно поєднувати досвід кваліфікованих працівників

похилого віку та професійність молодого кадрового складу. Це дасть можливість гарантування стабільності кадрової роботи в органах митного контролю, що у поєднанні із постійним та обґрунтованим оновленням працівників сприятиме ефективній роботі контролюючих органів. Зокрема, досвід старшого покоління, який працівники зможуть передати молодим колегам, слугуватиме результативним фундаментом для координації та наставництва недосвідчених працівників. Покращення державного управління митним контролем в Україні потрібно реалізовувати в безпосередній взаємодії із громадськістю, щоб запобігти таким розповсюдженим правопорушенням, як поширення схем незаконного обігу товарів та контрабанди, відповідно до чого отримуються надприбутки порушниками митного кордону. Також необхідно акцентувати увагу на необхідності виведення з тіні товарообігу товарів, що імпортуються з-за кордону.

Ефективна підготовка та розвиток персоналу дозволяють митній службі ефективно впроваджувати нові технології та підходи для забезпечення безпеки та ефективності управління потоками товарів і людей. Розвинутий людський капітал допомагає митній службі бути більш гнучкою та адаптивною до змін у законодавстві, торгових відносинах та технологічних інноваціях. Однак, процес розвитку людського капіталу може мати свої виклики, такі як високі витрати на навчання і підвищення кваліфікації персоналу, нестабільність кадрового складу внаслідок втрати досвідчених кадрів.

Однією з головних складових успішної трансформації є наявність у працівників не лише базових, а й професійних цифрових навичок. У цифрову епоху, де технології змінюються зі швидкістю світла, митна служба повинна бути готова впроваджувати нові цифрові інструменти та технології, щоб залишатися конкурентоспроможною. Розвиток цих навичок через навчання та підвищення кваліфікації стає критично важливим завданням для забезпечення успіху в цифровому середовищі. Працівники митної служби повинні бути здатними ефективно використовувати цифрові інструменти для обробки інформації, аналізу даних, виявлення ризиків та впровадження стратегій

забезпечення безпеки. Ті, хто має високий рівень цифрової грамотності, здатні швидко адаптуватися до змін у технологіях та ефективно працювати в цифровому середовищі.

Навчання та підвищення кваліфікації для працівників митної служби є важливими, оскільки професійна діяльність у даній сфері постійно змінюється через нові правила, технології та методи. Регулярні курси, тренінги та семінари дозволяють працівникам оновлювати свої знання та навички, щоб вони могли ефективно працювати відповідно до останніх вимог. Це допомагає забезпечити безпеку та ефективність управління митними процедурами. Крім того, постійне навчання сприяє підвищенню професійного рівня працівників та підтримує їхню мотивацію. Оновлення знань дозволяє більш ефективно впроваджувати інновації та вдосконалення в робочі процеси митних органів. Однак, недоліками можуть бути високі витрати часу та ресурсів на організацію таких заходів, а також необхідність постійного оновлення навчальних програм у відповідності до змін у законодавстві та практиці.

Підвищення кваліфікації працівників митних органів включає навчання, під час якого розвиваються і вдосконалюються вміння, знання й навички, необхідні для ефективного виконання професійних завдань. Цей процес здійснюється в рамках Плану підвищення кваліфікації особового складу та навчання кадрового резерву Держмитслужби України, який щороку затверджується наказом. Основними формами підвищення кваліфікації працівників митної служби України є навчання за професійними програмами, включаючи тих, хто прийнятий на державну службу у митні органи вперше; участь особового складу (включаючи кадровий резерв) у тематичних постійно діючих і короткострокових семінарах; стажування, в тому числі за кордоном; систематичне самостійне навчання (самоосвіта); професійне навчання особового складу без відриву від роботи [7, 13].

Законодавство про державну службу гарантує створення для таких службовців відповідних умов для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно

через систему підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації [4, 14].

Як зазначено у досліджуваних джерелах [13, 14] – «... З метою організації своєї діяльності Держмитслужба організовує роботу з підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації посадових осіб і працівників Держмитслужби; а також бере участь у формуванні державного замовлення на підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері державної митної справи. Механізмом реалізації вказаних завдань є система професійного навчання посадових осіб Держмитслужби, яка включає освітньо-професійні програми, загальні та спеціальні (сертифікатні) програми підвищення кваліфікації, загальні та спеціальні короткострокові програми підвищення кваліфікації [13, 14]».

Для підвищення кваліфікації посадових осіб Держмитслужби та її територіальних органів за спеціальними професійними (сертифікатними) та короткостроковими програмами у 2024 році було запропоновано певний перелік курсів та програм [14]. Після проходження запропонованих курсів працівники набудуть широкого спектру навичок та компетентностей: отримають глибоке розуміння митно-тарифного регулювання, країни походження товарів, класифікації товарів згідно з УКТЗЕД та інших важливих аспектів митної справи; зможуть ефективно застосовувати інструменти та методи контролю за переміщенням товарів, митний контроль товарів і транспортних засобів, а також запобігання контрабанді та боротьбу з порушеннями митних правил; ознайомляться з принципами управління ризиками, засобами застосування технічних та спеціальних засобів при митному контролі, а також з психологічними аспектами професійної діяльності; розвинуть навички управління персоналом, лідерства, вивчення іноземної мови та інших, які є важливими для успішної роботи в митній службі. Також, працівники митної служби мають можливість підвищувати кваліфікацію на онлайн-платформах [2, 11, 15], які пропонують широкий спектр курсів для набуття нових навичок та вдосконалення компетентностей.

Кваліфікація працівників митної служби є одним із ключових аспектів їхньої професійної етики. Такий працівник, який не лише має глибокі знання митного законодавства, але й володіє практичними навичками його застосування, може гарантувати ефективне проведення митних процедур.

Однак, наразі існує певний формалізм у підвищенні професійного рівня, а також обмежені можливості для навчання без відриву від служби та недостатній час для здобуття нових рівнів освіти, перекваліфікації, навчання впродовж життя на різноманітних курсах та семінарах [3].

За останні роки цифрові технології значно змінили методи, за якими працюють митні органи. Введення цифрових систем контролю, електронного оформлення документів та використання штучного інтелекту для аналізу ризиків стало невід'ємною частиною митної справи, а працівники, відповідно, потребують вдосконалення цифрових навичок. Проходження курсів, самонавчання допоможе працівникам митної служби освоїти сучасні інструменти та технології, які є ключовими для ефективного функціонування в цифровому середовищі, а саме: навички управління інформаційними системами, аналізу даних та використання спеціальних програм допоможуть працівникам ефективно виконувати свої обов'язки в умовах цифрової трансформації. Крім того, у зв'язку з розвитком електронної комерції та зростанням обсягів міжнародної торгівлі, митні служби стикаються з новими викликами та загрозами. Такі курси допоможуть працівникам митниць збільшити ефективність своєї роботи та забезпечити відповідність міжнародним стандартам та вимогам.

З метою підвищення мотивації митників до зростання та досягнення високих результатів ефективним є запровадження системи винагороди за досягнення у навчанні та підвищенні кваліфікації.

Важливо відзначити, що створення системи заохочень і винагород може допомогти мотивувати співробітників і підтримати їх інтерес до професійного розвитку [1].

В умовах війни діяльність працівників митної служби набуває надзвичайного значення і високої престижності. Зазвичай, працівників митниць мотивують через матеріальні заохочення, такі як премії, доплати та надбавки, які стають особливо важливими в умовах невеликої базової заробітної плати. Однак, в сьогоденні, де від їх діяльності залежить безпека країни та боротьба зі злочинністю, контрабандою, ці додаткові винагороди набувають ще більшого значення. Працівники митної служби, можуть отримувати надбавки за особливі умови служби, які можуть бути пов'язані зі збільшеним ризиком та напруженістю робочого процесу. Ці надбавки можуть бути також залежні від робочого стажу, відображаючи високий рівень досвіду та професійних навичок, необхідних у таких складних умовах. Наприклад, при стажі понад 5 років розмір надбавки з урахуванням надбавок за спеціальні звання становитиме до 30% посадового окладу, а при стажі понад 20 років – до 90%. Також надбавка нараховується відповідно до стажу держслужбовця, наприклад, 10% за стаж понад 3 роки, 40% за стаж понад 25 років. У додаток до цього, працівники можуть отримувати надбавку за знання та використання у роботі іноземних мов. Розмір цієї надбавки може варіюватися від 10% за одну західноєвропейську мову до 35% за дві та більше мов, включаючи принаймні одну східноєвропейську мову. Такі надбавки відображають значення багатомовності та комунікативних навичок у міжнародному контексті, особливо в умовах війни, коли важлива ефективна співпраця з іншими країнами та організаціями [4].

Варто відзначити, що надбавки виплачують працівникам митної служби у разі, якщо: робота має роз'їзний характер; робота відбувається в нічний час, доплата розміром 35 % посадового окладу за фактично відпрацьований час; працівники мають науковий ступінь кандидата або доктора наук із відповідної спеціальності, доплата розміром 5 % та 10 % відсотків посадового окладу; працівники мають почесне звання «заслужений» – доплата розміром 5 % посадового окладу [12].

Також до працівників митних органів застосовують такі заохочення: усна подяка; цінний/іменний подарунок; почесна грамота; занесення прізвища до Книги пошани Державної митної служби або відповідного митного органу; зняття раніше накладеного дисциплінарного стягнення; нагородження відомчими відзнаками.

Отже, встановлення системи стимулів та премій за досягнення у навчанні та професійному розвитку є важливим інструментом мотивації працівників митної служби. Матеріальні та нематеріальні заохочення сприяють саморозвитку та досягненню високих результатів у їхній роботі, що сприяє підвищенню ефективності виконуваних робіт та забезпечує виконання професійних завдань на належному рівні.

Оскільки Україна із введення інноваційних технологій у сфері митної справи не відстає від інших країн та загальноновизнаних світових стандартів. Але складна економічна ситуація у режимі воєнного стану в країні наносить значний негативний вплив на проведення інноваційної діяльності у сфері митної справи, а саме виникненням труднощів у випадках вивезення з України високотехнологічних товарів, надання пільг при ввезенні інноваційного обладнання, застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД (сертифікація, квотування, ліцензування) тощо.

Всі зазначені процеси вимагають від працівників митної служби наділення рядом нових інноваційних компетенцій митних органів, орієнтованих на якісно новий рівень організації та здійснення митної справи та якісно підготовлених фахівців митної служби тощо. Насамперед, необхідно розробити та впровадити спеціалізовані навчальні програми для підвищення кваліфікації працівників митної служби, з акцентом на новітні технології та європейські стандарти митного контролю. Це дозволить не тільки покращити професійні навички митників, але й забезпечити ефективне впровадження інноваційних рішень

ВИСНОВКИ

Резюмуючи дослідження щодо оптимізації митного контролю в умовах цифровізації митних процедур, констатуємо, що митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своїх повноважень, основною метою яких є забезпечення дотримання вимог чинного Митного кодексу. Всі товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, обов'язково підлягають митному контролю. Основними завданнями митного контролю є забезпечення здійснення митних операцій та дій відповідно до Митного кодексу, а також дотримання фізичними та юридичними особами, які займаються митною справою, встановлених митних правил і процедур, тобто порядку переміщення товарів і всіх видів предметів через митний кордон України.

Митний контроль здійснюється виключно митними органами відповідно до Митного кодексу та інших законів України. Враховуючи певні критерії класифікації видів митного контролю товарів можна виділити такі їх види залежно від: напрямку переміщення товарів; суттєвих характеристик товарів, що впливають на проведення контролю тощо; виду транспорту; кількості переміщень товарів протягом певного періоду часу (первинний і повторний); місця проведення (митний контроль у спеціальній і тимчасовій зоні); від виду митного режиму; від митного статусу товару; від форм взаємодії митних органів країн, що беруть участь у переміщенні товарів (односторонній, двосторонній і спільний); від виду суб'єктів, що беруть участь у переміщенні товарів: митний контроль товарів, які переміщують через митний кордон як юридичні, так і фізичні особи; від характеру проведення митного контролю товарів (документальний і фактичний); від організації контролю за місцем проведення (митний контроль після прибуття товару у митний орган, суцільний (із застосуванням усіх форм митного контролю щодо товарів) та вибірковий) тощо.

Комплексна система контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, складається з послідовних контрольних заходів, заснованих на комплексному використанні методів аналізу ризиків, як на етапі отримання даних про зовнішньоекономічні наміри, під час митного оформлення товарів, так і після випуску товарів у вільний обіг. Ці невід'ємні елементи є безперервним процесом, спрямованим на забезпечення захисту економічних інтересів держави та усунення порушень митного та податкового законодавства. Слід зазначити, що застосування заходів вибіркового контролю відповідає основним принципам Кіотської угоди щодо спрощення митних процедур та скорочення часу митного оформлення. При цьому митні органи співпрацюють з іншими правоохоронними органами, членами профспілок, акредитованими бізнес-експертами та професійними асоціаціями

Цифровізація митної політики є ключовим фактором підвищення ефективності державного управління в Україні. Вона сприяє зниженню корупційних ризиків, покращенню обслуговування платників податків та збільшенню надходжень до бюджету. Нагальні зміни у митному законодавстві, пов'язані з адаптацією до умов функціонування в період воєнного стану, вимагають прискорення та активізації цифровізації, що є необхідною умовою для стабільного розвитку та підтримки економіки країни.

Зазначимо, інформаційні технології, які використовують у ДМС України, дають змогу ефективно здійснювати процедури митного контролю від моменту заповнення митної декларації, здійснення митних формальностей та надання прозорих і відкритих даних митної статистики. Це значною мірою сприяє активізації зовнішньої торгівлі України, виходу вітчизняних товаровиробників на міжнародні ринки, розширенню митного простору держави

Впровадження новітніх інформаційних технологій, таких як автоматизовані системи аналізу та управління ризиками (АСАУР), системи електронного декларування та мобільні додатки, значно підвищило ефективність процедур. Однак цифровізація стикається з викликами, такими

як кібербезпека та недостатній рівень цифрової грамотності серед населення та підприємств. Правові та інституційні бар'єри також можуть уповільнювати цей процес, створюючи правову невизначеність.

Дослідження закордонного досвіду здійснення митного контролю показало, що базовим імперативом реалізації митного контролю в Європі на сьогодні є максимальне спрощення процедур митного контролю. Аналіз європейського досвіду забезпечення митного контролю показав, що якщо порядок здійснення митного контролю під час перетину митного кордону держави практично в усіх країнах, що приєдналися до Кіотської декларації, ВМО та СОТ спрямований на спрощення процедури його проходження й здійснюється за принципами «єдине вікно» і в межах ЄС «одна зупинка», то правила й процедури митного контролю після митного оформлення та випуску товарів у вільний обіг має свої особливості в різних країнах світу за методологічними та організаційними ознаками. Тому перспективи удосконалення митного контролю майже в усіх нормативних актах ЄС пов'язані з розвитком та вдосконаленням митного аудиту, що здійснюється відповідно до вимог загальних нормативних актів, які визначають стандарти його проведення. Однак у кожній країні-учасниці ЄС діють власні законодавчі акти, які в межах нормативних документів ЄС регулюють та відображають національні особливості здійснення митного контролю й аудиту.

Сьогодні запровадження нових та удосконалення існуючих інформаційних технологій на митниці за допомогою системи «e-Митниця» є головним напрямком розвитку митної справи в Україні.

Здебільшого цифровізація митних процедур зводиться до заміни фізичної документації (паперової) звичайних торговельних процедур електронними (безпаперовими), які створюються з використанням цифрових технологій, тобто оцифровки. Тому з метою оптимізації процедури митного контролю при впровадженні та використанні цифрових технологій враховувати інноваційні зміни. Використання переваг інноваційних змін цифровізації дозволить оптимізувати процедури митного контролю. Цифрові

системи допомагають ефективно адмініструвати пільги та відтермінування митних платежів, що запроваджуються у зв'язку з воєнним станом. Це забезпечує підтримку бізнесу та населення в умовах кризи, знижуючи фінансове навантаження.

Вивчення процесу цифровізації митної політики України дає підстави виокремити наступні аспекти удосконалення митного контролю:

1. Автоматизація митних процедур включає впровадження системи «єдиного вікна», яка значно спростила процедуру митного оформлення, скоротивши час на проходження митних процедур і знизивши адміністративні витрати для бізнесу. Введення електронних митних декларацій забезпечило прозорість і контроль за митними операціями, що зменшило можливості для корупції та контрабанди.

2. Використання блокчейн-технологій може забезпечити прозорість та незмінність даних у митно-податковій сфері, що сприяє зниженню корупційних ризиків. Досвід інших країн свідчить про успішне застосування блокчейну для спрощення процедур податкового адміністрування та боротьби з ухиленням від сплати податків.

3. Big Data та аналітика дозволяють митним органам здійснювати більш точний аналіз фінансової діяльності платників податків і прогнозувати ризики. Аналітичні інструменти допомагають ідентифікувати потенційні схеми ухилення від податків та підвищують ефективність податкового контролю.

Ці аспекти цифровізації сприяють підвищенню ефективності митного контролю, забезпечуючи прозорість, знижуючи корупційні ризики та покращуючи якість надання державних послуг

Однак інноваційні технології в митниці не повинні руйнувати людський фактор, необхідний для забезпечення прогресивної взаємодії між торгівлею і митницею. Реалізація IT-рішень на митниці передбачає наявність достатньої кількості кваліфікованих кадрів з відповідним рівнем цифрових компетентностей, а також наявність фахівців з розвитку технологій, основною діяльністю яких має бути моніторинг розвитку інновацій, їх доцільності для

впровадження, розробка відповідних проєктів та залучення інвестицій для їх реалізації.

Шлях до успіху кожного працівника полягає в постійному навчанні, стимулюванні професійного зростання та створенні культури, що сприяє інноваціям та розвитку. Розвиток людського капіталу не лише підвищує ефективність роботи митної служби, а й сприяє створенню стабільного та прогресивного митного середовища в цілому.

Впровадження у життя запропонованих заходів дасть можливість покращити державне управління митним контролем в Україні, підвищити рівень дисципліни контролюючих органів, привести законодавчу базу у відповідність із міжнародними стандартами, покращити методологічне та інформаційне забезпечення контрольного процесу на державному кордоні, а також покращити кадрове забезпечення митних органів України. Запропоновані заходи повинні реалізовуватися в комплексі – лише таким чином можна буде досягти найкращого результату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко А.П. Імплементация іноземного досвіду здійснення митного постаудиту в Україні: проблеми та перспективи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 2(17). С. 214–219.
2. Армаш Н. О. Керівник органу виконавчої влади: адміністративно-правовий статус. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2016. 248 с. URL: <http://radnuk.info/posibnuk/adminpravo/451-kerivnuk.html>.
3. Баран Р.Б. Сучасні орієнтири вдосконалення митного контролю в Україні. *Інноваційна економіка*. 2023. №1. С. 67-72.
4. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія Дніпро : Академія митної служби України, 2022. – 543 с.
5. Бережнюк І. Г., Несторишен І. В., Неліпович О. В. Генеза категорії «митна процедура» в законодавчому та науковому контекстах. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: зб. наук. пр. Кіровоград: КНТУ, 2024. Вип. 25. С. 163-170.
6. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. Митний контроль: організація і методологія. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2024. №1(64). С.181- 187
7. Борщевський І. В., Гринь О. Д. Правова компетенція в загальнотеоретичній юриспруденції: поняття й особливості. Рига: «Baltija Publishing», 2020. 462 с.
8. Брендак А.І. Стратегічні напрями розвитку системи управління митними ризиками в контексті євроінтеграції України. *Державне управління: теорія та практика. Серія: Соціальна й економічна політика*. 2022. № 2. С. 57–65.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1728 с.

10. Верховний Суд розмежував поняття «митний контроль» та «митне оформлення». 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/512258/>
11. Войцещук А.Д. Як працює нова автоматизована система управління ризиками на митниці? Дебет-кредит. URL : <https://news.dtki.ua/state/zed/53042>.
12. Ганас, Л. М., Дорош, О. І., & Білець, Л. В. Особливості мотивування працівників митних органів. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку* 2020. №2(1). С.13-20.
13. Гаращук В. М. Митний контроль в Україні: шляхи становлення й розвитку. *Проблеми законності*. 2024. Вип. 66. С. 97–103.
14. Гладківська О. В. Вплив хмарних технологій на стан інформаційної безпеки: правовий аспект. *Інформація і право*. 2024. № 3(12). С. 92–101.
15. Говтва Т. С. Митна модернізація як ключовий інструмент у боротьбі з корупцією та забезпеченні прозорості. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти: матеріали XI Міжнародної науковопрактичної конференції м. Львів, 27-27 лютого 2024 року*. Львів: Львівський науковий форум, 2024. С. 5–7.
16. Говтва Т. С. Удосконалення технічних засобів митного контролю *UNIVERSUM*. 2024. № 08. С. 63-70
17. Годованець О. В. Концептуальні основи функціонування системи управління ризиками митного контролю в Україні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2022. Т. 20, Вип. 5. С. 222-227.
18. Годованець О., Ведашенко Н. Митний контроль в Україні: сутність і призначення. URL: http://www.sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_4_2014_11_25/mitnij_kontrol_v_ukrajini_sutnist_i_priznachennja/70-1-0-1088
19. Годованець О.В. Митний контроль: сутність та економічний зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2023. Вип. 20. Ч. 1. С. 159–163.

- 20.Голинський Ю. О., Гриник І. Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (74). С. 646–650.
- 21.Гребельник О. П. Митна справа: підручник. 3-є вид. перероб. та доп. Київ.: ЦУЛ., 2020. 472 с.
- 22.Гуцул І. А. Особливості боротьби з митними правопорушеннями в Україні. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2022. № 24 (II). С. 15-21.
- 23.Гуцул І.А. Імплементация досвіду зарубіжних країн в українську практику митного контролю *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск № 28. С. 157-162
- 24.Давидов Р. Щодо автоматизації митних процедур: прес центр. URL : http://www.wcoomd.org//media/wco/public/global/pdf/media/annualreports/wco_ar_2022_2023_en.pdf.
- 25.Дегтярьова С. В. Поняття й ознаки митного контролю в Україні. *Митна справа*. 2023. №1. С. 58-64.
- 26.Дейниченко Г. В., Афукова Н. О., Дмитревський Д. В. Технічні засоби митного контролю: навч. посібник у структурно-логічних схемах. Х.: ХДУХТ, 2022. 301 с
- 27.Десятнюк О. М., Харкавий М. О. Новітня парадигма реалізації митного контролю в умовах спрощення митних процедур. *Ефективна економіка*. 2022. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_3_4
- 28.Деякі питання проведення заходів офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту): постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 року № 960 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2018-%D0%BF#Text>.
- 29.Дія. Цифрова освіта/ URL : <https://osvita.diia.gov.ua/>
- 30.Дорофеева Л. Професійна підготовка посадових осіб митних органів: стандарти, сучасний стан та перспективи. Монографія. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/308/8521/17792-1?inline=1>.

- 31.Євсюкова О.В. Теоретико-концептуальні передумови формування сервісно-орієнтованої держави. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 2 (15). С. 17-24.
- 32.Єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі». URL: [https:// cabinet.customs.gov.ua/](https://cabinet.customs.gov.ua/)
- 33.Івашова Л.М., Єдинак Т.С., Єдинак В.Ю. Основи митного пост-аудиту : навч. посібник. Дніпропетровськ : АМСУ, 2011. 200 с.
- 34.Калашнікова О. Сутність і зміст поняття інформаційних технологій у державній митній справі. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 6. С. 226–230.
- 35.Каленський М. Митний контроль у системі фінансового контролю в Україні. *Вісник Академії митної служби України*. 2020. № 2. С. 3-9.
- 36.Карабін Т. О. Розподіл повноважень публічної адміністрації: монографія. Ужгород: Гражда, 2022. 220 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14185/1/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0%AF.pdf>
- 37.Карпа М. П. Формування компетенції органів публічної влади: територіально-орієнтований підхід. *Ефективність державного управління*. 2023. № 3 (52). С. 213-222. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/269/265>
- 38.Квеліашвілі І.М. Передумови трансформації національної митної справи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 2 (17). С. 181-186.
- 39.Кийда Л.І. Реформування державної служби в умовах інтеграції до світового простору. *Теорія та практика державної служби: стратегія реформ 2020: матер. міжнар. наук.-практ. конф. 11 листопада 2016 р., Дніпро. Дн.: ДРІДУ НАДУ, 2016. С.171-173.*
- 40.Кирилов Ю.Є. Перспективи розвитку сільського господарства України в контексті посилення глобалізаційних процесів. *Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. Спец. вип. : у 2-х ч. Ч. 1. Організаційно-правові*

форми агропромислових формувань: стан, перспективи та вплив на розвиток сільських територій. Київ : КНЕУ, 2021. С. 203–211.

41. Колобиліна О. Рівні кадрового забезпечення державної митної служби України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*, 2023. 28(1), 217–225.
42. Колобиліна, О. О. Поняття кадрового забезпечення Державної митної служби України. *Право.ua*. 2023. № 4, ч. 2. С. 182-187..
43. Комаров О.В. Адміністрування митних ризиків як сучасний механізм підвищення ефективності митних процедур. *Митна безпека*. 2024. № 1. С. 26–33.
44. Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами. Міжнародний документ від 20.05.1987 р. ВР України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_012.
45. Коржинська Т. Професійна діяльність митників: вимоги сучасності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : «Педагогіка». 2022. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadrped_2022_3_10
46. Кормич Б. А., Коваль Н. О. Митне право: навчально-метод. посібн. Одеса : Фенікс, 2021. 132 с
47. Корнійчук Н.І. Проблеми та напрями вдосконалення митного контролю і митного аудиту. *Економіка та митно-правові відносини*. 2019. Вип. 9-10. С. 64–70.
48. Королик В Проблеми проведення митного контролю та митного оформлення Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів. Збірник матеріалів XX Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. м. Тернопіль, ЗУНУ, 25 травня 2023 р. С. 63-66
49. Кравченко В. В., Пітник М. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права): навчальний посібник. Київ, 2001. 176 с.

- 50.Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 1. С. 106–111.
- 51.Красівський Орест Проблеми здійснення митного контролю *Аспекти публічного управління* 2023.Том 8 № 2 С .116-122
- 52.Кримчак Л. А. Інформаційна взаємодія підприємств з митними органами. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2018. № 29. С. 206–210.
- 53.Кузев І.О., Уманська А.О., Кострецов А.О. Особливості митного оформлення митних процедур. *Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки*. 2023. Вип. 7(1). С. 252–258.
- 54.Кузняк Б.Я., Свічкарь В.А. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6221>
- 55.Мацедонська Н., Коваленко В., Штефан Л. Модернізація митної діяльності з використанням інформаційних технологій. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-16>.
- 56.Мацишин В. Митний контроль як різновидність державного фінансового контролю *Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів*. Збірник матеріалів ХХ Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. м. Тернопіль, ЗУНУ, 25 травня 2023 р. С. 83-84
- 57.Мельник О.Г., Адамів М.Є., Тодошук А.В. Митний досвід Литовської Республіки: особливості імплементації в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 20. С. 5–9.
- 58.Мережко Н., Калуга Н., Очерет А. Інститут уповноваженого економічного оператора в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 2. С. 5–14.

- 59.Мережко Н., Караваєв Т., Калуга Н. Подолання бар'єрів у міжнародній торгівлі через спрощення митних процедур. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 3. С. 5–20.
- 60.Миколаєць А.П. Особливості механізму організації та проведення митного контролю в системі фінансового контролю в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 11 С. 12-21.
- 61.Митна енциклопедія : у двох томах. Т. 2 / за ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2019. 536 с.
- 62.Митна справа: підручник [А. І. Крисоватий та ін.; за ред. А. І. Крисоватого]. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. 539 с
- 63.Митний кодекс України : Закон України від 13.02.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
64. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text
- 65.Молдован Е.С. Зарубіжний досвід автоматизації здійснення процедур митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон водними транспортними засобами. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 1. С. 124–134.
- 66.Музичук О.М., Невядовський В.О., Завальний М.В. Сутність та особливості кадрового забезпечення державної митної служби України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2023. 3 (Вер), С.69-76.
- 67.Назарова Г., Кононенко Л., Васильєв О. Митне оформлення у системі митного контролю: сучасний стан та напрями удосконалення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 249–257.
- 68.Науково-практичний коментар до Митного кодексу України: у 3 т. / П. В. Пашко, В. Ю. Хомутич, Т. І. Єфименко та ін. К.: ДННУ «Акад. фін. Управління», 2012. Т. 2. 526 с.
- 69.Офіційний сайт державної митної служби. URL : <https://customs.gov.ua>.

70. Пашко П. В., Шуляк В. П. «Електронна митниця» – головний механізм гарантування митної безпеки держави. *Фінанси України*. 2022. № 12. С. 53–59.
71. Петришин Н. Я., Медвід Р. В. Удосконалення взаємодії митних органів з підприємствами шляхом впровадження інноваційних технологій. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 5 (1). С. 24–28.
72. Петрова І. Митна служба Німеччини в інтегрованій системі митних служб Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 1. С. 121–126.
73. Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними: постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 року № 451 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2012-%D0%BF#Text>.
74. Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій: постанова КМ України від 21 травня 2012 р. № 450. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2012-%D0%BF#Text>
75. Портал управління знаннями. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/>
76. Прес-служба Державної податкової служби України. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/pres-slujba/>
77. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>.
78. Про затвердження Порядку створення зон митного контролю: наказ Міністерства фінансів України від 22.05.2012 року № 583 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0879-12#Text>.
79. Про затвердження форм рішення про проведення особистого огляду та протоколу особистого огляду: Наказ Міністерства Фінансів України від 10.04.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0496-15#Text>

80. Про Концепцію інтегрування системоутворюючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби України. Наказ ДМСУ від 28.03.12 р. № 191. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0191342-12>.
81. Про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами. Закон України від 30.08. 2022 № 2554-IX. ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua / laws/ show/2554-20#Text>.
82. Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи. Закон України від 12.09.2019 № 78-IX. ВР України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/78-IX#Text>.
83. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 1236-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1236-2008-%D1%80#Text>
84. Прокіпчук Л.І. Система адміністрування митних платежів : теоретичні основи та інституційні засади розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2022. Вип. 5 (121). С. 116-120.
85. Прокопенко В. В. Виконання митних формальностей при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту: монографія. Дніпро: *Університет митної справи та фінансів*, 2023. 336 с
86. Прус Л.Р., Несторишен І.В., Бодров С.В. Аналіз використання технічних засобів митного контролю у морських пунктах пропуску: вітчизняний та світовий досвід. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2023. № 4(41). С. 26–31.
87. Разумей Г. Ю., Разумей М. М. Діджиталізація публічного управління як складник цифрової трансформації України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2(25). С. 139 – 145
88. Разумей М. М. Особливості застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, основною метою якої є забезпечення вибірковості митного контролю. URL : <http://chp.com.ua/all-news/item/60270-osoblivosti->

zastosuvannya-avtomatizovanoji-sistemi-analizuta-upravlinnyarizikami-osnovnoyu-metoyu-yakojiezabezpechennya-vibirkovosti-mitnogo-kontrolyu.

- 89.Разумова О. Забезпечення митної безпеки України з урахуванням зарубіжного досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 166–169.
- 90.Резнік Н., Боштан А. Особливості здійснення митного контролю в Україні у період війни. *Молодий вчений*. 2022. № 11 (111). С. 103-107.
- 91.Робота з персоналом. Державна Митна Служба. Офіційний сайт. URL :<https://customs.gov.ua/en/robota-z-personalom>
- 92.Саварець А.В. Український та зарубіжний досвід побудови митних органів: рекомендації для сучасної України : консультативна робота. Київ: ГО «ІЕДПК», 2017. 24 с.
- 93.Саварець А.В. Український та зарубіжний досвід побудови митних органів: рекомендації для сучасної України: консультативна робота. Київ : ГО «ІЕДПК», 2017. 24 с.
- 94.Сисоліна І.П. Напрями удосконалення митної політики України. Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «ІННОВАЦІЇ: теорія і практика». Кропивницький: Академія Прикладних наук. 2021. С. 83–84.
- 95.Сисоліна І.П., Савченко О.В. Митна декларація як складова митного оформлення вантажів. *Проблеми і перспективи економічного розвитку в умовах модернізаційних процесів в Україні та світі : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 12 груд. 2023 р., м. Кропивницький* Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, каф. економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи; [редкол. : А.А. Тихий, В.В. Зайченко та ін.]. В 2х частинах. Ч.1. Кропивницький : РВЛ ЦНТУ, 2023. С. 95–96.
- 96.Соколенко О. Л. Види митного контролю товарів, які переміщуються через митний кордон України *Наукові інновації та передові технології* № 3(31) 2024 С. 672-682

97. Степаненко С. В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71 С. 49 - 52
98. Стирник Г., Базилюк Я. Сучасні тенденції реалізації митної політики України. НІСД. Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Juni/3.htm>
99. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
100. Тищенко В., Остапенко В., Карпова В. Цифровізація в управлінні ризиками митниці. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. С. 11-19
101. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ДУВС, 2020. 268 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3293/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-13-07-20.pdf>
102. Угрин В., Бондаренко Є., Шевчук А. Ефективність роботи митних органів України в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 3. С. 171-182.
103. Управління ризиками в митній справі : зарубіжний досвід та вітчизняна практика: монографія / За заг. ред. І.Г. Бережнюка. Хмельницький: ПП. Мельник А.А., 2018. 288с.
104. Фабіянська В.Ю., Попук Н.С. Економічна ефективність пост-аудиту. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 19(1). С. 218–223.
105. Фільварочний В. Використання технічних засобів митного контролю у захисті економічних інтересів держави *Актуальні питання фінансової теорії та практики*. Збірник матеріалів Десятої заочно-дистанційної наукової конференції студентів і молодих вчених, м. Тернопіль, ЗУНУ, 26 квітня 2023 р. Ч. 1 С. 217-219

106. Формування системи митного аудиту в Україні : монографія / за ред. О. М. Вакульчик. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2018. 208 с.
107. Хмельков А. В. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2021. 549 с.
108. Шевчук О. М. Митний контроль лікарських наркотичних засобів: монографія. Х.: Право, 2023. 232 с.
109. Щербатюк Н.В. Організація митного контролю: європейський досвід *Часопис Київського університету права*. 2020. №1 С. 387-390.

Копія публікації (тез доповіді) за темою кваліфікаційної роботи

3. Осьмак А.С. Цифрові голосові комунікації в публічному управлінні. Класифікація та безпека. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави*: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26 березня 2021 р.). Київ: НА СБУ. 2021. С. 82–84.

4. Рамазанов Р.Р., Тимченко М.С. Цифрова трансформація публічного управління: засоби та інструменти. *Успіхи і досягнення в науці*. 2024. Т. 1. № 3 (3). С. 396–405.

Ковіка В. О.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Разумей М. М., к.держ.упр.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів)

УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

На сьогоднішній день митний контроль є ключовим видом державного контролю і відіграє важливу роль у системі інструментів здійснення митної справи. Від ефективності процедур митного контролю залежить якість виконання завдань, що покладені на митні органи: виявлення контрабанди та порушень митних правил, забезпечення надходження митних платежів до державного бюджету [1].

У зв'язку з воєнним станом, митний контроль в Україні стає більш лібералізованим, що полегшує для бізнесу проведення операцій з імпорту та експорту продукції. Так, запровадження «митного безвізу» з ЄС сприяє подальшій інтеграції України з європейськими країнами у сфері торгівлі [2]. Іншим важливим фактором, який впливає на ефективність митного контролю, є процес загальної цифровізації публічного управління та митної сфери зокрема. Сучасний розвиток інформаційних вимагає адаптації митних процедур до нових умов, що підвищить ефективність контролю за переміщенням товарів та забезпечить дотримання норм митного законодавства.

Цифровізація митних процедур передбачає, насамперед, заміну паперових документів на електронні при здійсненні стандартних зовнішньоторговельних операцій та виконання митних формальностей (сплата митних платежів, митний аудит, випуск товарів, сертифікація тощо). Це сприяє оперативному моніторингу ризиків на митниці, таких як: заниження митної вартості товарів, несплата митних платежів, недостовірне декларування та незаконне ввезення товарів, і прискорює процес ухвалення рішень, знижуючи ризик негативних наслідків [3].

Сучасні цифрові технології дозволяють інтегрувати такі процеси як: нарахування та сплата митних платежів, відстеження вантажів, оцінка митних ризиків тощо. Крім того, автоматизація перевірки даних мінімізує ручне втручання, підвищує точність розрахунків та зменшення впливу суб'єктивного фактора у прийнятті рішень щодо митного оформлення та контролю.

В Україні вже функціонує Єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», який повністю відповідає стандартам Всесвітньої митної організації щодо інформаційного розвитку сучасної митниці. Ініціатива створення таких веб-порталів виникла на конференції Всесвітньої митної організації, де обговорювались перспективи та необхідність цифровізації митниць у всьому світі [4].

Важливим елементом сучасної митної системи є електронні сервіси, що підвищують ефективність митного адміністрування, зменшують ризики корупції та поліпшують якість обслуговування платників податків. До переваг електронних сервісів у митній сфері слід віднести: автоматизацію процесів, зручність для користувачів, що передбачає доступність 24/7, зниження витрат, покращення статистичного аналізу.

Наразі триває процес цифрової трансформації митних процедур, і поступово впроваджуються нові IT-рішення. Зокрема, Державна митна служба України оголосила про запуск нової автоматизованої системи митного оформлення на всіх автомобільних пунктах пропуску на державному кордоні. Впровадження сучасних цифрових технологій, таких як блокчейн, 3D-друк і хмарні обчислення, розглядається як перспективний напрямок для інновацій у сфері митних процедур [5].

Цифровізація митного контролю в Україні є важливим кроком до модернізації публічного управління, але цей процес супроводжується низкою викликів, які потребують вирішення. Серед основних проблем можна виділити недостатній рівень цифрової грамотності посадових осіб митних органів України, питання кібербезпеки, а також інституційні та правові обмеження.

Захист даних, що містять інформацію про вантажі, компанії та фізичних осіб, є критично важливим для запобігання витокам інформації та зловживанням. Тому критично важливими є розробка та впровадження заходів щодо захисту інформаційних систем митних органів від кібератак, що становить невід'ємну частину процесу цифровізації публічного управління. Існує потреба встановлення чітких протоколів доступу до інформаційних систем, що забезпечить захист від несанкціонованого доступу та зловживань.

Таким чином, напрямами удосконалення митного контролю в сучасних умовах цифровізації є такі:

- 1) впровадження автоматизованих систем обробки даних, серед яких застосування систем штучного інтелекту та машинного навчання для автоматичного аналізу та обробки великих обсягів даних про товари, транспортні засоби та особливості їх переміщення;

- 2) впровадження електронного документообігу, зокрема перехід на електронний документообіг для обробки митних декларацій, сертифікатів та інших супровідних документів, що спрощує процедури та пришвидшує процес митного оформлення;

3) інтеграція з міжнародними системами обміну інформацією, яка полягає у співпраці з митними органами інших країн та міжнародними організаціями для обміну даними в режимі реального часу;

4) удосконалення засобів кібербезпеки, що полягає у впровадженні сучасних технологій шифрування та кіберзахисту;

5) впровадження смарт-систем для моніторингу вантажів, розробка мобільних додатків, які дозволяють відстежувати місцезнаходження вантажів та етапи митного оформлення;

6) удосконалення технічних засобів митного контролю та аналітики, що полягає у використанні скануючих систем для швидкого та ефективного митного огляду вантажів і транспортних засобів;

7) підвищення цифрової компетенції працівників митниць шляхом проведення навчань та тренінгів із застосування новітніх технологій митного контролю.

Ці напрями сприятимуть не лише підвищенню ефективності митного контролю, а й забезпеченню прозорості, безпеки та швидкості виконання митних формальностей. Цифрова реформа митниці має бути спрямована на спрощення процедур, оптимізацію процесів, зниження витрат та економію часу. Процес цифровізації митниці є перманентним і передбачає нововведення, що ґрунтуються на кращих європейських практиках у митній сфері.

Список використаних джерел:

1. Готко В. Митний контроль як детермінанта ефективного функціонування митних органів в умовах ризиків воєнного часу. *Актуальні питання фінансової теорії та практики*. Збірник матеріалів Десятої заочно-дистанційної наукової конференції студентів і молодих вчених. Тернопіль : ЗУНУ, 26 квітня 2023 р. Ч. 2. С. 47–48.

2. Назарова Г.Б., Кононенко Л.В., Васильєв М.В. Митне оформлення у системі митного контролю: сучасний стан та напрями удосконалення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 16. С. 249–257.

3. Сарана Л. А. Вплив цифровізації на митну та податкову політику України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 14. URL: https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_14_2024

4. Сидорович О. Проблематика використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у митному просторі України. *Світ фінансів*. 2022. № 4 (73). С. 89–101.

5. Сисоліна І. П., Кононенко Л. В., Сисоліна Н. П. Митне оформлення вантажів в умовах цифровізації: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 66. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4655>

Додаток Б

Нові законодавчі акти та постанови щодо податкового мита в Україні
під час воєнного стану (з лютого 2022 року) [16]

Нормативний акт	Дата введення в дію	Основні положення	Статус
Закон України №2118-ГС	3 березня 2022 року	- Звільнення платників податків від відповідальності за невиконання податкових зобов'язань через воєнні дії. - Призупинення податкових перевірок. - Призупинення строків, визначених податковим законодавством.	Діє на момент воєнного стану
Постанова КМУ №174	1 березня 2022 року	- Спрощення митних процедур для ввезення гуманітарної допомоги.	Діє на момент воєнного стану
Закон України №2120-Ж	15 березня 2022 року	- Введення спеціальних податкових режимів. - Звільнення від ПДВ імпорту товарів певних груп.	Діє на момент воєнного стану
Постанова КМУ №236	9 березня 2022 року	- Можливість відтермінування митних платежів для критично важливих товарів.	Діє на момент воєнного стану
Закон України №7190	24 березня 2022 року	- Введення спрощеного податкового режиму для підприємців (2% ставка єдиного податку). - Звільнення від ПДВ та акцизу на імпорт автомобілів.	Скасовано 1 серпня 2023 року
Постанова КМУ №330	20 березня 2022 року	- Спрощення митних формальностей для забезпечення потреб України під час війни.	Діє на момент воєнного стану
Закон України №7421	16 червня 2022 року	- Пільги для підприємств, які здійснюють оборонні замовлення. - Спрощення процедур для державних закупівель.	Діє на момент воєнного стану
Закон України №5506	12 липня 2022 року	- Звільнення від податкових зобов'язань підприємств, які зазнали значних збитків внаслідок бойових дій.	Діє на момент воєнного стану
Закон України №7543	20 жовтня 2022 року	- Пільги для підприємств, що займаються імпортом енергетичних ресурсів.	Діє на момент воєнного стану
Наказ Мінфіну №355	29 червня 2023 року	- Внесення змін до порядку проведення митних процедур з метою спрощення та оптимізації процесів. - Зменшення бюрократичного навантаження та підвищення ефективності роботи митних органів	Чинний

